

ŠTÚDIE

NÁČRT VÝVOJA PRÁPOROV POĽNÝCH JÁGROV V ARMÁDE HABSBURSKÉJ MONARCHIE S DÔRAZOM NA PRÁPORY DISLOKOVANÉ NA ÚZEMÍ SEVERNÉHO UHORSKA

MATÚŠ BURDA

BURDA, M.: Outline of the development of the Field Jaeger Battalions in the Habsburg Monarchy Army, emphasising the battalions stationed in the territory of northern Hungary. *Vojenská história*, 2, 26, 2022, pp 7-32, Bratislava.

The Field Jaeger Battalions were an integral part of the Austro-Hungarian Army in the World War I. The origin of these special units in the Habsburg Army dates back to the mid-18th century. This was caused by the tactical-strategic changes on the battlefield, where not only the quantity, but also the quality of the military units themselves determined the outcome. The Field Jaeger Battalions were formed into elite rifle units of the Habsburg Army over the decades. In the early days, men with experience in the forest terrain who knew how to handle a firearm adequately were drafted into these units. With numerous military and organisational changes in the Habsburg Army, the jaegers became an integral part of the armed forces, whose supplementary districts were located in the territory inhabited by Slovaks. These "Slovak" battalions of field jaegers naturally participated in the formation of the Army, in its successes and defeats, and also influenced the cultural, social, political and architectural character of the garrison town. The aim of the study therefore is, on the basis of contemporary military schematics of the Austrian and later Austro-Hungarian Army, to identify and briefly characterize those Field Jaeger Battalions in charge of the replenishment district or one of the organizational components (warehouse, headquarters) on the territory of Northeastern Hungary until 1914.

Keywords: 18th century, field Jaeger Battalions in the Habsburg Monarchy Army, stationed on the territory of northern Hungary.

Vojenské konflikty sú neodmysliteľnou súčasťou ľudských dejín. Zjednodušene by sme mohli povedať, že dejiny sú prepletené ozbrojenými konfliktmi rôznej úrovne intenzity a rozsahu a vplývajú na politický, kultúrno-spoločenský, ekonomicko-hospodársky či architektonický vývoj konkrétneho mesta, regiónu či štátu. Vojna priamo či nepriamo ovplyvňuje každého jednotlivca – občana obývajúcего územie alebo krajinu vtiahnutú do ozbrojeného konfliktu.¹ Prirodzene, ozbrojený konflikt zasahuje najmä mužskú populáciu, ktorá v čase mieru vykonáva svoje civilné povolanie, ale vyhlásením vojny sa z obyčajných mužov bez rozdielu národnosti, sociálneho pôvodu a vierovyznania stávajú vojaci jednotne bojujúci za štátne a národné princípy. Okrem toho „v[álka] prý rodí nejkrásnejší ctnosti mužné, jako oddanost, sebazapření, kázeň, poslušnost, odvahu, udatnost, velikomyslnost', v občanstvu dobročinnost a obětavost...“² Služba v armáde znamenala pre mužov cenné skúsenosti a pre mnohých to bola i nová kapitola v ich dovtedy stereotypnom živote, ktorý sa zväčša odohrával v úzko vymedzenom geografickom priestore (obec, služnovský obvod, župa, stolica, región).

Európska novoveká spoločnosť považovala teda ozbrojený konflikt za hybnú silu uskutočňujúcu pokrok, ktorý sa pretavil do vzniku moderných národných štátov na mape Eu-

¹ Pozri napr.: CLAUSEWITZ, Carl. *O válce*. Brno : Bonus A, 1996, s. 36.

² *Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí*. 26. díl. Praha : J. Otto, 1907, s. 367.

rópy a taktiež i do zvýšenej militarizácie a zvyšovania kvality a kvantity vojenských jednotiek.³ Avšak, ak sa pozrieme na stredoeurópsku monarchiu, ktorej integrálnou súčasťou bolo i územie severného Uhorska obývaného Slovákmi, armáda a vojna pôsobili skôr ako zjednocujúci či asimilačný prvok. Toto konštatovanie platí najmä pre obdobie dualistického zväzku medzi Rakúskom a Uhorskom, pričom vnútorné rozpory medzi jednotlivými národnostnými skupinami v armáde existovali a veľakrát spôsobovali i problémy v komunikácii.⁴

Odhliadnuc od vyššie zmienených problémov v rakúskej a od roku 1867 rakúsko-uhorskej armády, na území dnešného Slovenska, podobne ako v ostatných historických oblastiach monarchie, boli dislokované vojenské jednotky pechoty, delostrelectva či jazdeckta, do ktorých rukovali aj Slováci. Paradoxom je, že o vzniku, formovaní a bojovom nasadení niektorých vojenských jednotiek sa dočítame v odborných publikáciách, vedeckých príspevkoch či populárno-náučných článkoch, ale o ďalšie vojenské jednotky (delostrelci, jazdecké jednotky, vozatajské oddiely, špeciálne bojové útvary), ktorých uniformu si obliekali i Slováci, nemá laická a dokonca ani odborná verejnosť záujem. Príčinu hľadáme najmä v tom, že dodnes neexistuje prehľadný zoznam všetkých v severnom Uhorsku dislokovaných vojenských jednotiek, ktoré nielenže bojovali za záujmy monarchie, ale formovali a ovplyvňovali dianie v konkrétnom meste, stolici či župe.

Vzhľadom na to, že nie je možné v jednom príspevku obsiahnuť všetky vojenské jednotky s doplnovacím obvodom umiestneným na území dnešného Slovenska v období modernej habsburskej armády, čiže medzi rokmi 1648 až 1918, rozhodli sme sa zamerať len na prápory poľných jágrov, o ktorých v slovenskej vojenskej historiografii nájdeme len stručné informácie. Cieľom teda nie je priniesť podrobnú analýzu vzniku a vývoja práporov poľných jágrov v rámci habsburskej armády, ale načrtnúť základné vývojové tendencie týchto elitných jednotiek s dôrazom na tie prápory, ktoré povolávali do zbrane mužov zo severohorských žúp. Aby sme mohli vôbec zostaviť takýto zoznam práporov poľných jágrov (nem. Feldjägerbataillon, maď. Császári és királyi tábori vadászszázalaj; čes. prapor polních myslivců; ďalej len FJB), bolo nevyhnutné preštudovať vojenské schematizmy rakúskej a rakúsko-uhorskej armády a na základe geografickej metódy⁵ určiť tie, ktoré vyhovujú našim stanoveným kritériám. Na základe toho sme sa dopracovali k ôsmim práporom poľných jágrov, ktoré v určitom časovom rozpätí sídlili na území severného Uhorska – FJB 9, FJB 12, FJB 19, FJB 21, FJB 29, FJB 32, FJB 33 a FJB 40. Na základe takéhoto metodologického kroku môžu vojenski historici v spolupráci s regionálnymi historikmi rekonštruovať vplyv vojenskej posádky na život v posádkovom meste i celom regióne.

Vznik, vývoj a formovanie práporov poľných jágrov stredoeurópskej monarchie

Základ každej armády tvorila pechota, ktorá pozostávala v závislosti od času i priestoru z viacerých druhov pechotných jednotiek. Podobne aj v habsburskej armáde hrali najdôležitejšiu úlohu pechotné oddiely, ktorých význam po skončení tridsaťročnej vojny (1618 – 1648) ešte vzrástol. Práve v druhej polovici 17. storočia sa armáda začala profesionalizovať a vďaka postupným reformným krokom sa stala permanentnou súčasťou štátneho aparátu financovanou zo štátneho rozpočtu. Nové poňatie významu armády a neustále technické napredovanie, ktoré malo zásadný vplyv na zmenu taktiky boja, nútilo vojenských predstaviteľov reorga-

³ LANGEWIESCHE, Dieter. Válka jako stvořitelka a ničitelka národů, národních států a impérií. In *Historie – Otázky – Problémy*, 2016, roč. 8, č. 1, s. 21-22.

⁴ K tejto téme bližšie pozri: BURDA, Matúš. K problematike „slovenských“ jednotiek rakúsko-uhorskej armády. In *Vojenská história*, 2022, č. 1, s. 7-36.

⁵ Táto metóda spočíva v komparácii vtedajších doplnovacích obvodov so súčasnými hranicami Slovenska a hranicami jednotlivých okresov.

nizovať vojenské útvary s cieľom zvýšiť efektivitu v boji a získať nielen kvantitatívnu, ale i kvalitatívnu prevahu nad nepriateľom. Početné organizačné a štrukturálne zmeny sa týkali aj pechotných oddielov v rámci habsburskej monarchie. Vzhľadom na takticko-strategické zmeny vo vojenskom umení vznikla potreba vytvoriť špeciálne, pohyblivé a adekvátne vyzbrojené strelecké jednotky, ako súčasť ľahkej pechoty, pre ktoré sa v priebehu druhej polovice 18. storočia zaužívalo označenie poľní jágri.

Početné vojenské reformy reagujúce jednak na štátoprávne vyrovnanie medzi Rakúskom a Uhorskom (1867), ale aj modernizačné tendencie v rámci vojenstva, postupne stierali rozdiely medzi pechotnými útvarmi a prápormi poľných jágrov. Rozdiely bolo badať „*pouze ve výběru branců, kteří k m[ysli] -vcům nejraději se odvádějí ze zřízení lesnických, pytláků a pod., pak z mladíků postavy menší, pohybů rychlejších a mrštnějších*“.⁶ Tomu zodpovedal aj samotný výcvik príslušníkov práporu poľných jágrov, ktorý zahŕňal strelecký výcvik a náročné presuny v horskom teréne.⁷ Do konca prvej svetovej vojny sa teda prápory poľných jágrov vyprofilovali ako súčasť „*ľahkej pechoty určenej k vedeniu náhlých bojov menšieho rozsahu. Preto vojaci streleckých útvarov boli cvičení i vyzbrojovaní lepšie ako rádová pechota*“.⁸ Špecifické postavenie v rámci habsburskej armády si zachovali až „*do poslední třetiny XIX. stol.[etí]*“, keďže „*od ostatních zástupů pěších valně se lišily lepšími, lehčími a přesněji střilejícími puškami*“.⁹

Ako sme uviedli, vznik práporov poľných jágrov vyplynul zo štrukturálnych zmien v habsburskej armáde, ktoré viedli k profesionalizácii ozbrojených zložiek a neustálemu navyšovaniu počtu pechotných útvarov habsburskej armády. Nielen kvantita zohrávala dôležitú rolu na bojovom poli. Vojvodcovia a vojenský velitelia sa snažili svojho súpera prekvať a získať tak výhodu priamo na bojisku. A tomu mali dopomôcť špeciálne vytvorené jednotky ako napríklad prápory poľných jágrov, ktorých vývoj a začlenenie do štruktúr habsburskej armády by sme mohli pre zjednodušenie celého procesu rozčleniť do niekoľkých časových etáp.¹⁰ Vzhľadom na rozsah a tematické zameranie príspevku sa nebudeme detailne venovať jednotlivým obdobiam formovania práporov poľných jágrov. Avšak je dôležité aspoň v stručných bodoch načrtnúť počiatočnú genézu celého procesu a zhrnúť základné poznatky o ich vývoji a začlenení do štruktúr armády habsburskej monarchie.

⁶ *Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí. 17. díl Median – Navarrete.* Praha : J. Otto, 1901, s. 938.

⁷ Poľní jágri absolvovali počas svojho pobytu v armáde veľmi náročný výcvik, ktorý zahŕňal nielen náročné pochody po rovine, ale taktiež i v kopcovitom a horskom teréne. Príslušníci FJB 32 sa 3. augusta 1891 vydali na pochod z Kežmarku (sídlo štábu) cez Poprad – Veľká – Smokovec – Starolesniarska Poľana – Obrovský vodopád – Jazerná stena – Pät' spišských plies až na Sedielko, odkiaľ 4. augusta pokračovali cez Javorinu. Následne pokračovali po trase Kopské sedlo – Biele pleso – Zelené pleso a späť do Kežmarku. Náročnou trasou vojakov FJB 32 sprevádzali horskí vodcovia Uhorského karpatského spolku a hájníci Javorinského panstva kniežaťa von Hohenlohe. Výpravy sa zúčastnil i veliteľ práporu major Alphons Dragoni Edler von Rabenhorst. Zaujímavá je skutočnosť, že sa k svojmu mužstvu prihovril po nemecky, česky i maďarsky. Slovenský jazyk absentoje, i keď v jednotke slúžili aj Slováci. Vojaci FJB 32 na pamiatku ich výstupu na Sedielko vyryli do skaly i nápis. Celý výcvik absolvovali v plnej zbroji. Obdivuhodné výkony vojakov. In *Tatranský dvojtyždenník*, 2013, roč. 24, č. 10, s. 9.

⁸ PERNES, Jiří a kol. *Pod císařským praporem.* Praha : Nakladatelství Elka Press, 2003, s. 394.

⁹ *Ottův*, c. d., s. 938.

¹⁰ Tieto vývojové etapy preberáme z *Geschichte K. und K. Wehrmacht* (1898) od autora Alphons von Wrede: 1) polovica 18. storočia – 1808, 2) 1808 – 1848, 3) 1848 – 1859, 4) 1859 – 1866, 5) 1866 – 1880, 6) 1883 – 1897. WREDE, Alphons von. *Geschichte K. und K. Wehrmacht.* I. Band. Wien : W. Seidel & Sohn k. u. k. Hot-Buchhändler, 1898, s. 629-642.

Prvý prápor poľných jágrov bol sformovaný začiatkom 40. rokov 18. storočia v období vojny o rakúske dedičstvo (1740 – 1748).¹¹ Základ nemeckej dobrovoľníckej streleckej stotiny (Die deutsche Jäger Compagnie) tvorili pánski jágri, príslušníci rakúskych streleckých zborov, ktoré už v rámci armády existovali,¹² a ďalej lesníci, poľovníci a lovci.¹³ K ich sformovaniu a bojovému nasadeniu pod velením kapitána (Hauptmann) Pfeilera došlo v závere druhej sliezskej vojny (1744 – 1745), ktorú ukončil až podpis Drážďanského mieru (25. december 1745). Bojovú aktivitu strelecká stotina vykonávala aj v nasledujúcom roku, ale vzhľadom na to, že Prusko sa do ďalšieho priebehu bojov o rakúske dedičstvo nezapojilo a konflikt sa presunul mimo vlastné územie monarchie, opodstatnenosť jágrov klesla. Po uzavretí mieru v Aachene (18. október 1748) bola podobne ako nizozemská kompánia (nem. *Niederlander Compagnie*) zredukovaná¹⁴ a v tom istom roku následne i rozpustená.¹⁵ Aj v nasledujúcom období práporov poľných jágrov vznikali a zanikali v závislosti od potreby ich nasadenia vo vojenskom konflikte. Prispelo k tomu vydanie nariadenia v roku 1769, ktoré umožňovalo zriadiť prápor poľných jágrov v prípade vojenského konfliktu.¹⁶ Okrem ich krátkodobej existencie, ktorá vyplývala z dĺžky a intenzity vojenského konfliktu, mali ešte jeden spoločný znak. A to, že sa vytvárali v nemecky hovoriacich oblastiach monarchie a nie priamo v Uhorsku. Najbližšie k územiu severného Uhorska vznikol v 18. storočí Zbor moravsko-sliezskych horských jágrov (*Corps der mährisch-schlesischen Gebirgsjäger*), nasadený v bojoch o bavorské dedičstvo (1778 – 1779), a Česko-moravsko-sliezski zemskí jágri (*Böhmisch-mährisch-schlesische Landjäger*), ktorý vznikol začiatkom roka 1800 v súvislosti s rozpútaním vojny medzi Francúzskom a jeho spojencami a koaličnými vojskami, medzi ktorými bolo i Rakúske cisárstvo.¹⁷

Toto prvé obdobie, vyznačujúce sa vysokou mierou diskontinuity vo vývoji a formovaní špeciálnych streleckých útvarov, sa skončilo v roku 1801. Panovník František II. (vládol v rokoch 1792 – 1830) po dohode s tirolskými stavmi vydal 22. septembra 1801 nariadenie, ktorým umožnil vznik samostatného pluku poľných jágrov v oblasti Tirolska (*Tyroler Jäger-Regiment*) ako súčasť krajinského vojska (*Landes Truppe*). Týmto cisárskym nariadením sa sformoval prvý regulárny prápor v sile šiestich rôt s poradovým číslom 64, ktorého

¹¹ Podľa autora článku o poľných jágroch uverejnenom v *Militärische Zeitschrift* v roku 1865 vznikol prvý prápor poľných jágrov z rozhodnutia Albrechta Valdštejna (1583 – 1634). Sám Albrecht údajne v roku 1629 poveril grófa v hodnosti generála Heinricha Holka (1599 – 1633) zostaviť na území severného Nemecka (Norddeutschland) strelecký prápor v sile 3 000 mužov. Holkov (prípadne Holcke) prápor sa údajne podieľal na plienení mesta Dölitz v Lipsku v roku 1633. *Dioramen-Patenschaft Katalog*. Dölitz : Torhaus Dölitz Zinnfigurenmuseum. Dostupné online: http://www.torhaus-doelitz.eu/wp-content/uploads/2020/01/Patenschaft-Katalog_Jan_2019_webansicht.pdf. Toto tvrdenie však odmieta autor *Geschichte der K. und K. Wehrmacht* Alphons Wrede. Holkov (Holcke) pluk vystupuje v oficiálnych dokumentoch habsburskej armády ako pechotná jednotka (zu Fuss). WREDE, A. *Geschichte*, c. d., s. 629.

¹² ČÍZEK, Jan a kol. *Prapor poľných myslivců č. 6 v armádě habsburské monarchie a jeho nasledovníci* (1808 – 2008). Náchod : Spolek přátel vojenské historie, 2008, s. 7-16.

¹³ Bližšie pozri poznámku č. 16 v štúdiu: ČÍČAJ, Viliam. Dobrá armáda. Návrh na reorganizáciu armády z konca 18. storočia. In *Vojenská história*, 2021, roč. 25, č. 1, s. 111.

¹⁴ THÜRHEIM, A. Graf. *Gedenkblätter aus der Kriegsgeschichte der k. k. oesterreichischen Armee*. II. Band. Wien und Teschen : Vorlag der Buchhandlung für Militär-Literatur Karl Prochaska, 1880, s. 679.

¹⁵ LUSTIG, Carl. Beitrag zur Geschichte des k. k. Heeres. Aufstellung der verschiedenen Truppen-Corps und Branchen seit Beginn des stehenden Heeres. In *Militärische Zeitschrift*, 1883, roč. 24, č. 3, s. 93.

¹⁶ SEGEŠ, Vladimír. *Nástenný kalendár Vojenského historického ústavu 2021*. Bratislava : Vojenský historický ústav, 2021.

¹⁷ Keďže názvy práporov poľných jágrov najmä v začiatkoch existencie ešte neboli zjednotené, môžeme sa stretnúť s rôznymi pomenovaniami rovnakej jednotky.

majiteľom sa stal Johann Gabriel Chasteler de Courcelles (1763 – 1825). Za prvého veliteľa bol vymenovaný Franz Filip Fenner von Fenneberg (1759 – 1824). Po strate Tirolska, patriaceho Rakúskemu cisárstvu v období koalíčných vojen, musela jednotka zmeniť oblasť regrutovania nových mužov do streleckého práporu, čo v konečnom dôsledku znamenalo definitívne začlenenie poľných jágrov do štruktúr rakúskej cisárskej armády a rozšírenie ich pôsobnosti na územie celej monarchie. Okrem iného pristúpilo vedenie armády k vytvoreniu niekoľkých a do istej miery dočasných práporov jágrov, z ktorých dva boli sformované na území Čiech (Böhmische Jäger-Bataillon).

K zásadnejšiemu nárastu počtu práporov poľných jágrov počas trvania koalíčných vojen (1800 – 1815) namierených proti rozpínavosti napoleonského Francúzska neprišlo. Ukončením dlhotrvajúceho konfliktu sa európske krajiny presunuli z bojového poľa za diplomatický stôl. Relatívne pokojné obdobie 20. a 30. rokov 19. storočia vojenský predstavitelia habsburskej monarchie nevyužili na zásadné štruktúrne-organizačné zmeny týkajúce sa práporov poľných jágrov. Práve naopak. Vojenské orgány pristúpili k redukcii počtu stotín. Z vojnového stavu šesť stotín ich počet klesol na štyri, čo v tej dobe podľa platných predpisov predstavovalo 616 mužov v aktívnej službe. Napriek mierovému obdobiu tento stav nevydržal dlho a už od roku 1821 boli prápory poľných jágrov opäťovne zložené zo šiestich stotín. Pre nás je podstatné zamerať sa na vojenské schematizmy rakúskej armády. Práve od roku 1820 sa pri vojenských jednotkách, čiže aj pri nami skúmaných práporoch poľných jágrov, objavujú názvy historických krajín Rakúskeho cisárstva (Böhmisch, Mährische, Österreichische, Illyrische, Innerösterreichische, Galizische) resp. samotného Uhorského kráľovstva (Ungarische). Tieto geografické označenia nám jednak poukazujú na dislokáciu konkrétnej vojenskej jednotky alebo jej historické korene, ale na druhej strane vzhľadom na časté zmeny dislokácie jednotlivých zložiek vojenskej jednotky (štáb, sklad, doplňovacie obvody) môžu tieto označenia pôsobiť mätúco. Ak sa však pozrieme na konkrétne prápory poľných jágrov, je zjavné, že tieto špeciálne jednotky ako súčasť ľahkej pechoty sa formovali mimo územia severovýchodného Uhorska. I naďalej boli prápory dislokované prevažne v nemecky hovoriacich historických korunných krajinách habsburskej monarchie. Výnimku tvorili len prápory poľných jágrov vytvorené v Lombardsku a Benátsku.¹⁸

Takáto organizácia jágerských jednotiek pretrvala až do vypuknutia nacionalisticky orientovaných revolúcií, ktoré v roku 1848 zasiahli takmer celú Európu. Rakúske cisárstvo disponovalo do roku 1848 dovedna dvanástimi stálymi prápormi poľných jágrov a jedným práporom tirolských jágrov. Nepokojné obdobie a vnútroštátne konflikty medzi ozbrojenými zložkami a nacionalistickými a liberálnymi myšlienkami podnieteným obyvateľstvom prinútili hlavy štátov s ich vojenským aparátom posilniť vojenské rady novými regrútmi. Revolučné obdobie vytvorilo priestor pre maďarských liberálnych politických predstaviteľov, ktorí volali po zásadných zmenách vo vnútri monarchie. Tlak zhromaždeného davu priamo v Pešti v marci 1848 a obava z možného prepuknutia občianskej vojny umožnili maďarskej politickej elite presadiť početné reformné kroky (zrušenie poddanských vzťahov, rozšírenie volebného práva, zrušenie monopolu šľachty na riadenie stolíc, zrušenie cirkevného desiatku, povolenie slobody tlače atď.), z ktorých najvýznamnejšou sa stalo zriadenie uhorského snemu. Do ministerských kresiel postupne zasadali predstavitelia maďarskej politickej elity. Pobúrenie Viedne vyvolala najmä nominácia Lázára Mészárosa (1796 – 1858) za ministra

¹⁸ Prvé „uhorské“ prápory poľných jágrov (Ungarisches Fedljäger-Bataillon) vo vojenskom schematizme nájdeme až v rokoch 1869 – 1870. Konkrétne ide o FJB 28 (štáb v meste Orlat; doplňovací obvod Alba Iulia) a FJB 29 (štáb v meste Černovice; doplňovací obvod Zvolen). Dôkazom toho, že tieto označenia sú často mätúce, je aj označenie FJB 12. Táto jednotka je vo vojenskom schematizme z rokov 1869 – 1870, označovaná ako „böhmische“, mala sídlo štábu dislokované v Prešove a záložnú rotu (Reserve-Compagnie) spolu s doplňovacím obvodom (Ergänzungs-Comp-Cadre Station) vojenské úrady umiestnili do centra východnej Haliče, Przemysla.

vojenstva (1848 – 1849), keďže armáda mala i po marcových udalostiach z roku 1848 pôsobiť ako zjednocujúci a homogénny prvok monarchie. Týmto krokom novej maďarskej vlády, na čele s ministerským predsedom Ľudovítom Batánom (1807 – 1849), prebral Mészáros celé vojsko na území Uhorska a nielen národnú gardu.¹⁹ Tento rozkol dovtedy na prvý pohľad jednotnej armády sa, ako dnes už vieme, naplno prejavil v nasledujúcich mesiacoch, keď sa narýchlo budujúca honvédska armáda postavila na obranu integrity Uhorska. Hektické obdobie roka 1848 neumožnilo uhorskej vláde naplno budovať honvédsku armádu, a tak sa maďarská vojenská elita inšpirovala dovtedy fungujúcim systémom armády v rakúskej monarchii. Práve po vzore rakúskej armády prevzala novoformujúca sa honvédska armáda do svojich zložiek akýsi ekvivalent práporov poľných jágrov. Jedna z takýchto jednotiek vznikla počas letného obdobia roka 1848 v Pešti pod velením Mieczysława Korybuta Woronieckiego (1825 – 1849). Obdobné jágerské jednotky sa sformovali i v Sedmohradsku.²⁰ Avšak význam práporov vzhľadom na zmenu taktiky boja neustále klesal, čo potvrdili i vojenské ťaženia v revolučnom období.

Organizačno-vojenské zmeny zasiahli aj prápory poľných jágrov, ktorých počet sa v roku 1849 zvýšil dovedna na 22 práporov zložených zo 4 stotín.²¹ Okrem toho sa sformovali i dobrovoľnícke prápory (Freiwilligen-Bataillon), ktoré mali byť nápomocné pri riešení vnútornej krízy monarchie. Rakúska monarchia teda mala na začiatku 50. rokov 19. storočia k dispozícii dovedna 24 práporov poľných jágrov (1. až 24.), šesť dobrovoľníckych práporov,²² jeden tirolský prápor jágrov,²³ jeden dobrovoľnícky ostrostrelecký zbor (Freiwilligen-Scharfschützen-Corps) v schematizme zaradený k práporom poľných jágrov,²⁴ jeden strelecký zbor vyslaný do Talianska²⁵ a jeden horský strelecký prápor (Bergschützen-Bataillon).²⁶

Navýšenie počtu práporov poľných jágrov a dobrovoľných práporov nebolo trvalé. Pominutím nebezpečenstva vyvolaného občianskymi nepokojmi a protestmi vo vnútri Rakúskeho cisárstva, ktoré zásadne postihlo i územie Uhorska, pristúpili vojenské elity k redukcii jednotiek. Počet práporov poľných jágrov sa v roku 1851 ustálil na 25. Tento počet dopĺňal ešte tirolský jágerský prápor. Dobrovoľnícke útvary boli po revolučných rokoch 1848 a 1849 rozpustené, keďže pominula hrozba vyplývajúca z revolučných nálad a stav sa v krajine vďaka nastoleniu neoabsolutizmu konzervoval. Naprieč celou Európou zavládol opätovne mier. Pre politických predstaviteľov Rakúskeho cisárstva to však neznamenal, že sa môžu sústrediť na riešenie problémov vo vnútri krajiny. Rakúsky cisár František Jozef I. (1848 – 1916), ktorý nastúpil na trón v revolučnom období, musel so svojimi poradcami, politickými a vojenskými predstaviteľmi sledovať pozvoľný zjednocovací proces na Apeninskom polostrove i v nemecky hovoriacich oblastiach v západnej Európe, keďže z dlhodobého hľadiska to boli záujmové sféry habsburskej dynastie. Zatiaľ čo severná časť

¹⁹ MRVA, Ivan – SEGEŠ, Vladimír. *Dejiny Uhorska a Slováci*. Bratislava : Perfekt, 2012, s. 264-266.

²⁰ PROHÁSZKA, László. A Magyar Tábort Vadászszázaljak Első Világgháborús Hősi Emlékjelei. In *Hadtörténelmi Közlemények*, 2017, roč. 130, č. 2, s. 573.

²¹ Prápory dislokované v Lombardsku a Benátsku boli zložené zo 6 stotín.

²² V roku 1850 to boli tieto: Wiener Freiwilligen-Bataillon Nr. II, Wiener Freiwilligen-Bataillon Nr. III, Steiermärkisches Freiwilligen-Schützen Bataillon Nr. I, Steiermärkisches Freiwilligen-Schützen Bataillon Nr. II, Steiermärkisches Freiwilligen-Schützen Bataillon Nr. III, Istrianer Freiwilligen-Bataillon.

²³ Tyroler Jäger Regiment Nr. 1.

²⁴ Freiherr von Welden Freiwilligen-Scharfschützen-Corps.

²⁵ K. K. Boten-Jäger-Corps.

²⁶ Ruthenisches Bergschützen-Bataillon.

Apeninského polostrova bola integrálnou súčasťou Rakúskeho cisárstva, rozdrobenosť územia rozprestierajúceho sa medzi Francúzskom a habsburskými historickými krajinami vyhovovala, najmä z politického a vojenského hľadiska, záujmom cisárskeho dvora. Zjednocovací proces, ktorý sa prvotne započal na Apeninskom polostrove a neskôr pokračoval i v nemeckom priestore pod patronátom Pruska, oslabil jednak hegemoniu habsburskej monarchie v strednej Európe, a taktiež prinútil zainteresovaných politikov i vojenských predstaviteľov uvažovať o vojensko-organizačných a štrukturálnych zmenách, ktoré by umožnili efektívne bránenie sa proti novosformovaným a zjednoteným krajinám – Talianskemu kráľovstvu a Nemeckému cisárstvu.

Prvotne sa zjednocovací proces ukončil na Apeninskom polostrove, ktorého územie bolo do konca 50. rokov 19. storočia rozdelené medzi Rakúsko, Francúzsko a Španielsko. Centrom *risorgimenta* sa stala Sardínia a Piemont, ktorá sa postavila svojim dovtedajším vládcom a spolu s Francúzskom tiahla proti Rakúskemu cisárstvu ovládajúceho severnú časť Apeninského polostrova. Vyhlásenie vojnového konfliktu medzi Rakúskym cisárstvom a sardínsko-piemontsko-francúzskou koalíciou viedlo k aktivizovaniu vojenských jednotiek habsburskej monarchie a navýšeniu počtu bojaschopných jednotiek. Vzhľadom na vojenské ťaženie na Apeninskom polostrove rakúske vojenské orgány pristúpili k navýšeniu počtu praporev poľných jágrov a ich prezbrojeniu. Poľným jágrom, ktorí „*boli nasadzovaní do nebezpečných a neprehľadných situácií, prieskumu a krytí ústupu*“ sa do rúk v priebehu druhej polovice 50. rokov dostávali strelecké pušky Lorenz vz. 1854 typu I (dostrel 1 000 metrov) a II (dostrel 1 200 m). Keďže tieto elitné jednotky sa vďaka svojej špecifikácii často dostávali do priamych bojov muža proti mužovi, nevyhnutnou zložkou ich výzbroje sa stali i bodáky. Zvýšenie počtu praporev poľných jágrov so sebou prinieslo i jedno negatívum. Prezbrojovanie bolo potrebné urýchliť, pretože rakúska armáda sa v 50. a 60. rokoch 19. storočia zapojila do viacerých vojenských konfliktov. Avšak akonáhle došlo k navýšeniu počtu jednotiek, tak rakúske vojenské orgány museli vyriešiť nedostatok pre vojsko vyhovujúcich palných zbraní. Nehovoriac o tom, že staré palné zbrane bolo nevyhnutné prispôbiť a upraviť tak, aby bolo možné na nich nasadiť nové typy bodákov. Zasiahlo to i tieto jágerské jednotky, ktoré namiesto streleckej pušky Lorenz obdržali krátke palné zbrane vz. 1862, pôvodne určené pre zvláštne typy jednotiek organizovaných v zbroch. Niektoré prápory boli ešte stále vyzbrojené puškou Augustin.²⁷ Dôstojníci praporev poľných jágrov mali k dispozícii, okrem iného, i šabl'u vz. 1861, ktorou boli vyzbrojení i dôstojníci rádovej pechoty.²⁸

V roku 1859 mala rakúska generalita k dispozícii teda dovedna 30 praporev poľných jágrov a jeden tirolský prapor jágrov. Podobne ako celá rakúska armáda i prápory poľných jágrov sa museli aktivizovať z dôvodu vypuknutia vojnového konfliktu medzi Rakúskom a Sardínskym kráľovstvom, ktoré masívne podporovalo Francúzsko sledujúce vlastné geopolitické zábery v južnej Európe. Do boja vytiahli i „slovenské“ jednotky habsburskej armády. Vojenský historik Vojtech Dangel v kolektívnej publikácii venovanej vojenským dejinám spomína, že rakúsko-sardínskej (talianskej) vojny sa zúčastnil aj prapor poľných strelcov (t. j. jágrov - pozn. M. B.) č. 29 sformovaný z územia Slovenska.²⁹ Ak sa však pozrieme do dobových vojenských schematizmov, zistíme, že strelecký prapor v roku 1859 a ani 1860 nebol dislokovaný na území severného Uhorska.³⁰

²⁷ MOUDRÝ, Petr. Bodáky na pušky systému Lorenz. In *Historie a vojenství*, 2006, roč. 55, č. 3, s. 110-111.

²⁸ ŠACH, Jan. Chladné zbraně ve válce 1866. In *Historie a vojenství*, 2006, roč. 55, č. 3, s. 113.

²⁹ DANGL, Vojtech. Od revolúcie k svetovej vojne 1848-1914. In SEGEŠ, Vladimír (ed.). *Vojenské dejiny Slovenska a Slovákov*. Praha : Ottovo nakladatelství, 2015, s. 196.

³⁰ V oboch prípadoch bol prapor poľných jágrov č. 29 dislokovaný v meste Knin, ktoré sa dnes nachádza

Anachronický spôsob vedenia vojny a nekompetentnosť hlavných veliteľov počnúc Františkom Gyulaiom (1798 – 1868), ktorého vo vrchnom velení po neúspechu pri Magente (1859) vystriedal samotný cisár František Jozef I., predznamenal krutú porážku rakúskych vojsk. Ďalšia prehratá bitka pri Solferine (1859) len potvrdila, že habsburská monarchia prechádzala zásadnou vnútropolitickou krízou. Strata Lombardska na úkor Francúzska, ktoré toto územie podľa predvojnových dohôd odovzdalo Sardínskemu kráľovstvu, oslabilo postavenie Rakúskeho cisárstva na Apeninskom polostrove. K definitívnemu zahateniu ambícií v južnej časti európskeho kontinentu prispel i vznik samostatného Talianskeho kráľovstva (1861), na čelo ktorého sa postavil sardínsky kráľ Viktor Emanuel II. (1820 – 1878; 1849 až 1861 vládol v Sardínii-Piemonte; 1861 až 1878 vládol v Taliansku). Strata Lombardie uvrhla na Rakúske cisárstvo neveľmi pozitívny obraz u ostatných krajín európskeho kontinentu. Kríza monarchie vo sfére vojenstva bola neodvratná a kto si ju dovedty neuvedomoval, tak porážky z roku 1859 len zvýraznili neúfňajúci úpadok armády. Časť politických a vojenských elít si uvedomovala prehlbujúcu sa krízu, ktorá zasiahla všetky sféry pôsobnosti ľudskej spoločnosti, armádu nevynímajúc. Veď práve nekompetentnosť, nesystematickosť a zaostalosť vo vedení boja spôsobila dve zdrvujúce porážky v rakúsko-sardínsko-francúzskej vojne (1859). Pozitívne zmeny mohli priniesť len početné reformy, na ktorých sa začalo pracovať takmer okamžite. Prvá výrazná zmena sa týkala vojensko-správneho členenia krajiny. Vojenské elity rozdelili celú krajinu na desať hlavných vojenských veliteľstiev, ktoré pozostávali z vojenských obvodov. Z pohľadu nami skúmaných práporov je dôležité poznamenať, že dve vojenské veliteľstvá boli zriadené aj na území severného Uhorska. Jedno z nich sídlilo v Prešporku (V. armádny zbor), a to druhé v Košiciach (VI. armádny zbor). Okrem iného, došlo k opätovnému nárastu počtu práporov poľných jágrov. Zatiaľ čo na konci 50. rokov mali rakúski velitelia k dispozícii 25 takýchto elitných jednotiek, začiatkom 60. rokov 19. storočia ich počet stúpol na 32. Z hľadiska vnútornej organizácie pozostával prápor zo šiestich stotín v sile 1 011 mužov.³¹ Tento počet rakúske vojenské orgány udržiavali až do štátoprávneho vysporiadania medzi Predlitavskom a Zalitavskom (1867).

Reformné kroky vo vojenskej organizácii, prijaté začiatkom 60. rokov, sa preniesli do praxe takmer okamžite. A to aj z pohľadu práporov poľných jágrov, ktoré vojenské úrady postupne vo vyššej miere umiestňovali aj na územie severného Uhorska obývaného slovenským etnikom.³² Prvýkrát sa tomu tak stalo v roku 1863, keď rakúske vojenské úrady

v Dalmácii v Chorvátsku. *Militärschematismus des österreichischen Kaiserthums für 1859*. Wien : K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1859, s. 246; *Militärschematismus des österreichischen Kaiserthums für 1860-1861*. Wien : K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1861, s. 356.

³¹ DANGL, V. *Od revolúcie*, c. d., s. 189.

³² Dôvodom na presun práporov poľných jágrov do každej historickej oblasti habsburskej monarchie je úplne prozaický. Je pochopiteľné, že velenie rakúsko-uhorskej armády chcelo mať práporý poľných jágrov podobne ako ostatné vojenské jednotky dislokované naprieč celou habsburskou monarchiou. Avšak podľa neznámeho autora, ktorý vo svojich článkoch analyzoval práporý poľných jágrov, neboli posádkové mestá vybrané s prihliadnutím na špeciálne potreby týchto jednotiek. Nielenže autor príspevku v *Militärische Zeitschrift* navrhuje umiestňovanie práporov poľných jágrov do menších posádkových miest v rozmanitom teréne (lúky, kopce, hory, lesy, úbočia atď.), ale taktiež mali mať k dispozícii stále strelnice a cvičisko s adekvátnym vybavením (náradím). Okrem toho sa poľní jágri mali naučiť či zdokonaľovať v plávaní. Takže posádkové mesto malo mať k dispozícii vodnú plochu určenú pre vojsko. Od príslušníkov práporu poľných jágrov sa vyžadovalo skĺbenie jednak osobnostných schopností (vlastností, schopností, inteligencia) s telesnou zdatnosťou (sila, kondícia, rýchlosť, vytrvalosť), na ktorú sa počas výcviku malo dbať oveľa viac ako v predchádzajúcom období. Über Jägerwesen II. und III. In *Militärische Zeitschrift*, 1865, roč. 6, č. (Band) 1, s. 310-314. Na druhej strane, čím bolo posádkové mesto väčšie, tým viac možností mala armáda na vytváranie adekvátnych podmienok na výchovu, vzdelávanie a cvičenie vojakov. V Prešporku, kde bolo dislokovaných viacero vojenských jednotiek a sídlilo tam aj velenie V. armádneho zboru, zriadili vojenské orgány jednoročnú dobrovoľnícku školu pre pechotu, aby si v prípade vojny zabezpečili dostatok dôstojníkov, ktorí boli po absolvovaní výcviku presunutí do zálohy. Počas mierových rokov vykonávali v civilnom živote

umiestnili do Zvolena sklad (nem. Depot-Detachement) práporu poľných jágrov č. 29.³³ Od uvedeného roka boli v kratšom či dlhšom časovom horizonte prápory poľných jágrov dislokované aj na území severného Uhorska. Prítomnosť vojenskej posádky v meste priamo i nepriamo ovplyvňovala dianie v samotnom meste i celom regióne.

Okrem vojensko-organizačných zmien v dislokácii práporov poľných jágrov môžeme sledovať i mierny nárast počtu týchto elitných peších jednotiek a ich prezbrojovanie.³⁴ Po rakúsko-uhorskom vyrovnaní (1867) ich počet opätovne narástol, i keď iba o jeden prápor. Štátoprávnym vyrovnaním medzi Rakúskom a Uhorskom sa posilnilo i postavenie panovníka, ktorý súhlasil s touto ústavnou zmenou až po „*garantovaní vrchného velenia ozbrojených síl*“.³⁵ Najvýraznejší nárast zaznamenali začiatkom 80. rokov 19. storočia. Z rozhodnutia vojenských elit sa sformovalo dovedna sedem nových práporov poľných jágrov. Na rozdiel od prechádzajúceho obdobia, dôvodom na vznik špeciálnych jednotiek zaraďovaných k ľahkej pechote nebol vojenský konflikt. A tak ich opodstatnenie bolo len dočasné. V roku 1883 boli niektoré prápory poľných jágrov rozpustené, respektíve boli začlenené do novovzniknutých peších plukov. Počet práporov poľných jágrov sa teda ustálil na 32. Ich počet klesal i v nasledujúcich desaťročiach. I keď by sa dalo povedať, že si stále udržiavali svoje výsostné postavenie v rámci pechotných útvarov rakúsko-uhorskej armády, ich miesto postupne vytlačali iné pechotné jednotky podporované delostreleckými a ostatnými technicky vyspelými vojenskými útvarmi. Dôkazom nášho tvrdenia je trend poklesu počtu práporov v radoch rakúsko-uhorskej armády. Veď začiatkom 90. rokov 19. storočia mala rakúsko-uhorská armáda k dispozícii už len 30 práporov poľných jágrov a v rokoch 1894 až 1914 len 26, pričom si zachovali pôvodné číselné označenie (FJB 1 až 32).³⁶ Zmeny nastali aj v rámci vnútornej organizácie práporu: „*Pluk myslivecký skláda se ze štábu plukovního, z 10 polních praporů (č. 1-10.) o 4 setninách (č. 1.-40.), ze dvou náhradních praporů (Ersatzbataillone) o pěti náhradních setninách (Ersatzcompagnien). Náhradní prapory tvoří v míru společný kadre a postaví ve válce mimo to po jedné četě štábní. Každý prapor polních myslivců (č. 1.-32.) rozpadá se na štáb praporení (Bataillonsstab), na 4 polní setniny (č. 1.-4.) a na jednu náhr. setninu. Prapory polních myslivců rozdělí se dle rozvrhu v místa posádečná; prapor jest administrativně samostatným celkem a má vlastní správu (Verwaltungskommission). Náhradní praporení kadre pluku mysliveckého jest spojen s plukovním štábem. Náhradní setninný kadre praporů leží ve stanici okresu doplňovacího. Mysliveckému pluku velí plukovník, který zároveň jest velitelem okresu doplňovacího pro Tyrolsko a Voralberk. Praporům velí štábní důstojníci. Náhradnímu praporu setník, náhradním setninám nižší důstojník. Polní setnina myslivecká čítá v míru 3 důstojníky, 92 mužů, ve válce pak 240 mužů. Náhradní setnina má 232 mužů. Bojovná síla praporu polních myslivců obnáší 18 důstojníků 913 mužů.*“³⁷ Vzhľadom na početné zmeny týkajúce sa práporov poľných jágrov, uvádzame ich počet v rakúskej, respektíve rakúsko-uhorskej armáde, v prehľadnej tabuľke:

svoje pôvodné povolanie. V prípade vyhlásenia vojny boli povolaní do zbrane ako súčasť dôstojníckeho štábu. *Pressburger Zeitung*, 22.10.1903, s. 2, Tagesneuigkeiten.

33 Pôvodne je vo vojenskom schematizme uvedené mesto Knin. Avšak je preškrtnuté a namiesto neho je napísané mesto Zvolen. *Militärschematismus des österreichischen Kaiserthums für 1863*. Wien : K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1863, s. 368.

34 V roku 1867 boli do habsburskej armády zavedené pušky Werndl M. 1867, ktoré využívali ako pešie jednotky, tak i strelecké prápory poľných jágrov (zborné). SKRAMOUŠSKÝ, Jan. Pušky rakúsko-uhorské branné moci. In *Historie a vojenství*, 2014, roč. 63, č. 4, s. 108.

35 KÓNYA, Peter. *Dejiny Uhorska (1000-1918)*. Prešov : Citadella, 2014, s. 612.

36 ČÍŽEK, J. a kol. *Prapor*, c. d., s. 7-16.

37 *Průruční kniha pro cis. a král. vojsko peší*. Svazku druhého dílu III. Praha : Alois Hynek, 1890, s. 16-17.

Prehľad počtu práporov poľných jágrov od roku 1820 do 1914	
Časové obdobie	Počet
1820 - 1847	12 ³⁸
1848/1849 - 1850	25 ³⁹
1851 - 1858	25 ⁴⁰
1859	30 ⁴¹
1860 - 1866	32 ⁴²
1867 - 1880	33 ⁴³
1881 - 1882	40 ⁴⁴
1883 - 1890	32 ⁴⁵
1891 - 1893	30 ⁴⁶
1894 - 1914	26 ⁴⁷

³⁸ Do tohto počtu nie je započítaný tirolský strelecký prápor (Tyroler Jäger Regiment Nr. 1).

³⁹ Z revolučných rokov 1848 a 1849 absentujú vojenské schematizmy. Údaje o počte práporov jágrov získavame až z vojenského schematizmu z roku 1850. Markantný nárast týchto špeciálnych jednotiek súvisel s revolučnými rokmi 1848 a 1849, ktoré ohrozovali vnútornú integritu monarchie. Okrem 25 práporov poľných jágrov sú v dobovom vojenskom schematizme k týmto špeciálnym jednotkám priradené aj tieto jednotky: K. K. Boten-Jäger-Corps operujúci v Taliansku, tirolský strelecký prápor č. 1 (Tyroler Regiment Nr. 1), dva viedenské dobrovoľnícke prápory č. II a III (Wiener Freiwilligen-Bataillon Nr. II, Wiener Freiwilligen-Bataillon Nr. III), štajerské dobrovoľnícke strelecké prápory č. I, II a III (Steiermärkisches Freiwilligen-Schützen-Bataillon Nr. I, Steiermärkisches Freiwilligen-Schützen-Bataillon Nr. II, Steiermärkisches Freiwilligen-Schützen-Bataillon Nr. III), rusínsky horský strelecký prápor (Ruthenisches Bergschützen-Bataillon), istrijský dobrovoľnícky prápor (Istrianer Freiwilligen-Bataillon) a dobrovoľnícky ostrostrelecký zbor slobodného pána von Welden (Freiherr von Welden Freiwilligen-Scharfschützen-Corps). *Militärschematismus des österreichischen Kaiserthums für 1850*. Wien : K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1850, s. 329-359. Po upokojení revolučných nálad v krajine počet streleckých jednotiek poklesol. Časť z nich zanikla a ďalšie sa transformovali či zlúčili s ostatnými prápormi poľných jágrov.

⁴⁰ Do tohto počtu nie je započítaný tirolský strelecký prápor (Tyroler Jäger Regiment Nr. 1). Od roku 1852 do roku 1855 sa vo vojenskom schematizme uvádza aj vojenská hraničiarska jednotka operujúca v Bukovine (Militär-Gränz-Cordon). Túto jednotku však nezapočítavame do celkového počtu streleckých jednotiek.

⁴¹ Do tohto počtu nie je započítaný tirolský strelecký prápor (Tyroler Jäger Regiment Nr. 1).

⁴² Do tohto počtu nie je započítaný tirolský strelecký prápor (Tyroler Jäger Regiment Nr. 1).

⁴³ Do tohto počtu nie je započítaný tirolský strelecký prápor (Tyroler Jäger Regiment Nr. 1).

⁴⁴ Do tohto počtu nie je započítaný tirolský strelecký prápor (Tyroler Jäger Regiment Nr. 1).

⁴⁵ Do tohto počtu nie je započítaný tirolský strelecký prápor (Tyroler Jäger Regiment Nr. 1).

⁴⁶ Do tohto počtu nie je započítaný tirolský prápor jágrov (Tyroler Jäger Regiment Nr. 1). Nariadením z 1. októbra 1890 došlo k redukcii práporov poľných jágrov z 32 na 30. FJB 15 a FJB 26 boli pričlenené k tirolskému streleckému práporu (Tyroler Jäger Regiment Nr. 1), pričom číslovanie práporov poľných jágrov zostalo nezmenené. *Schematismus für das Kaiserliche und königliche Heer und für die Kaiserliche und königliche Kriegs-Marine für 1891*. Wien : K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1891, s. 541; 548.

⁴⁷ Do tohto počtu nie je započítaný tirolský jágorský prápor (Tyroler Jäger Regiment Nr. 1). Nariadením z 1. októbra 1893 došlo k ďalšej redukcii práporov poľných jágrov z 30 na 26. FJB 3, FJB 14, FJB 15, FJB 18, FJB 26 a FJB 27 boli pričlenené k tirolskému jágorskému práporu (Tyroler Jäger Regiment Nr. 1), pričom číslovanie práporov poľných jágrov zostalo nezmenené. *Schematismus für das Kaiserliche und königliche Heer und für die Kaiserliche und königliche Kriegs-Marine für 1894*. Wien : K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1894, s. 554-587.

Prápory poľných jágrov pôsobili v rakúsko-uhorskej armáde pred rokom 1914 ako samostatné vojenské jednotky spadajúce priamo pod velenie nadriadenej brigády. Pred prvou svetovou vojnou prápor pozostával zo štyroch rôt, guľometného oddielu, náhradnej rotý a skladu vojenskej výzbroje a výstroja. Dovedna mala jednotka silu 500 až 600 mužov, čo je výrazný pokles oproti obdobiu z 50. a 60. rokov 19. storočia.⁴⁸ Podobne ako ostatné autonómne pechotné útvary disponovali vlastným štábom a doplňovacím obodom, ktorý zabezpečoval pravidelný prísun regrútov. V prípade vyhlásenia vojny a nasadenia na bojisku boli v zázemí vytvorené ešte dve pochodové rotý. Tie mali následne dopĺňať stavy jednotky priamo na bojisku alebo ich velenie nasadzovalo do palebnej línie podľa aktuálnej situácie na fronte.⁴⁹

V stručnosti sme sa pokúsili načrtnúť historický vývoj práporov poľných jágrov ako integrálnu súčasť habsburskej armády, ktorých posádky sa po štruktúrno-organizačných zmenách v rakúskej armáde počnúc 60. rokmi 19. storočia presunuli i na územie severného Uhorska. Konkrétne to boli tieto prápory poľných jágrov: FJB 9, FJB 12, FJB 19, FJB 21, FJB 29, FJB 32, FJB 33 a FJB 40. V poslednej časti publikovaného príspevku sa zameriame na stručnú charakteristiku „slovenských“ práporov poľných jágrov, ktoré sa podieľali na formovaní rakúskeho, od roku 1867 i rakúsko-uhorského vojska a boli súčasťou bojových ťažení a vojenských konfliktov na európskom kontinente. Do zbrane za záujmy monarchie narukovali v týchto „slovenských“ práporoch i stovky mužov z územia dnešného Slovenska hlásiaci sa k slovenskej národnosti či dorozumievajúci sa slovenským jazykom a jeho jazykovými ekvivalentmi, ale vďaka dislokácii práporov poľných jágrov v severouhorských mestách sa mohli aspoň do určitej miery v závislosti od finančných možností mestskej a vojenskej samosprávy rozvíjať i samotné posádkové mestá (výstavba kasární, hospodárskych budov, ubikácií pre dôstojníkov, vodovodu, železnice, cestnej infraštruktúry atď.). A to malo pozitívny dopad na celú mestskú spoločnosť, keďže vojenská posádka participovala na hospodárskom i kultúrno-spoločenskom živote mesta i regiónu.

Prápor poľných jágrov č. 9 (Feld-Jäger-Bataillon Nr. 9; 9. Jäger-Bataillon)⁵⁰

Prápor poľných jágrov č. 9 podľa vojenského schematizmu vznikol v roku 1808, čo ho zaraďuje medzi najdlhšie slúžiace jednotky tohto typu v armáde habsburskej monarchie. Po rakúsko-uhorskom vyrovaní vojenské úrady pristúpili k vojensko-organizačným zmenám týkajúcich sa aj FJB 9. Štáb práporu bol v roku 1867 umiestnený do Žiliny (nem. Sillein), zatiaľ čo sklad (Depot-Station) sídlil v rakúskom meste Graz (Štajerský Hradec).⁵¹ O rok neskôr došlo k ďalšej zmene. Štáb FJB 9 vojenskej úrady presunuli do Skalice (nem. Ungarisch-Skalitz/Skalitz; maď. Szakolcza). Sklad (Depot-Station) i naďalej sídlil v rakúskom meste Graz. Jednotka povolávala do zbrane mužov z doplňovacej oblasti IR 27 (Infanterie-Regiment Nr. 27).⁵² Veliteľom FJB 9 v nami sledovaných rokoch (1867, 1868) bol plukov-

⁴⁸ KROUŽILKA, Augustin. *Branná moc v míru i válce*. Praha : Jos. R. Vilímek, 1914, s. 40. Číselné údaje porovnaj s charakteristikou práporu poľných jágrov z roku 1890. *Příruční*, c. d., s. 16-17.

⁴⁹ VRIČAN, Jozef. *Po zapadlých stopách českých vojáků*. Olomouc : Ondřej Havlík, 2008, s. 34-35.

⁵⁰ Jednotlivé zložky FJB 9 boli na území dnešného Slovenska dislokované v rokoch 1867 až 1868.

⁵¹ *Militärschematismus des österreichischen Kaiserthums für 1867*. Wien : K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1867, s. 388.

⁵² *Militärschematismus des österreichischen Kaiserthums für 1868*. Wien : K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1867, s. 422. Štáb IR 27 sídlil v roku 1867 v meste Šopron, zatiaľ čo hlavná odvodová oblasť (Haupt-Ergänzungs-Bezirks) spolu s hospodárskou kanceláriou (Rechnungskanzlei-Station) v meste Graz. *Militärschematismus des österreichischen Kaiserthums für 1867*, Wien, 1867, s. 230. V roku 1868 sa štáb presťahoval do Prešporka. Hlavná odvodová oblasť (Haupt-Ergänzungs-Bezirks) spolu s hospodárskou kanceláriou (Rechnungskanzlei-Station) sídlili v meste Graz. *Militärschematismus des österreichischen Kaiserthums für 1868*. Wien : K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1867, s. 256.

ník (Oberst) Franz Ritter von Schidlach (1864 – 1868).⁵³ V roku 1869 sa štáb FJB 9 presunul do Dalmácie.⁵⁴ Vojenská jednotka až do konca prvej svetovej vojny nebola dislokovaná na území severného Uhorska.

Väčšina rakúsko-uhorských jednotiek spoločnej armády mala určený pamätný deň práporu (Bataillons-Gedenkttag), kedy si príslušníci konkrétnej vojenskej jednotky pripomínali bojové vystúpenie svojich predchodcov. Pamätný deň FJB 9 bol stanovený na 6. februára. V tento deň roku 1864 bola jednotka nasadená v rámci prusko-rakúsko-dánskej vojny (1864) v bitke pri Oversee.⁵⁵

Prápor poľných jágrov č. 12 (Feld-Jäger-Bataillon Nr. 12; 12. Jäger-Bataillon)⁵⁶

Prápor poľných jágrov č. 12 podľa vojenského schematizmu vznikol počas koalíčných vojen v roku 1813. Po rakúsko-uhorskom vyrovnaní vojenské úrady pristúpili k vojensko-organizačným zmenám týkajúcich sa aj FJB 12. Štáb (Stabs-Station) práporu bol v rokoch 1867 a 1868 dislokovaný v meste Rožňava (nem. Rosenau; maď. Rozsnyó), zatiaľ čo sklad (Depot-Station) v haličskom meste Przemyśl.⁵⁷ Jednotka povolávala do svojich radov mužov z doplnovacej oblasti IR 36 (Infanterie-Regiment Nr. 36).⁵⁸ K zmene sídla štábu došlo v roku 1869. Až do roku 1873 sídlil štáb jednotky v Prešove (maď. Eperjes).⁵⁹ V roku 1874 sa sídlo štábu presunulo do Rimavskej Soboty (maď. Rimaszombat). Záložná rota (Reserve-Compagnie) a doplnovací obvod jednotky (Ergänzungs-Comp.-Cadre-Station) sa presťahovali z Przemyślu do českého Kolína (Kolin). I naďalej do práporu rukovali muži z doplnovacej oblasti IR 36.⁶⁰ Veliteľom pluku v rokoch 1867 a 1868 bol podplukovník (Oberstleutnant) Ludwig Bandian (1861 – 1868).⁶¹ Od roku 1869 velil jednotke major (Major) Arnold Buch

⁵³ Franz Xaver Ritter von Schidlach (30. november 1816 – 29./30. máj 1907) bol do hodnosti generálmajora povýšený v roku 1871. V roku 1876 bol penzionovaný. BRENTANO-SCHMIDT, Antonio. *Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität 1816-1918*. Wien : Österreichische Staatsarchiv, 2007, s. 161. O jeho úmrtí priniesli 31. mája 1907 správu *Innsbrucker Nachrichten*. V článku sumarizujú jeho životnú a vojenskú dráhu. *Nachrichten Innsbrucker*, 31.05.1907, s. 3, Aus Stadt und Land. Exzellenz Franz von Schidlach †.

⁵⁴ *Kais. Königl. Militär-Schematismus für 1869-1870*. II. Theil. Wien : K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1870, s. 500.

⁵⁵ *Schematismus für das k. u. k. Heer und für die k. u. k. Kriegsmarine für 1914*. Wien : K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1914, s. 601.

⁵⁶ Jednotlivé zložky FJB 9 boli na území dnešného Slovenska dislokované v rokoch 1869 až 1874.

⁵⁷ *Militärschematismus des österreichischen Kaiserthums für 1867*. Wien : K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1867, s. 391; *Militärschematismus des österreichischen Kaiserthums für 1868*. Wien : K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1867, s. 425.

⁵⁸ Štáb IR 36 sídlil v roku 1867 v meste Olomouc, zatiaľ čo hlavná odvodová oblasť (Haupt-Ergänzungs-Bezirks) spolu s hospodárskou kanceláriou (Rechnungskanzlei-Station) v meste v Mladej Boleslavi. *Militärschematismus des österreichischen Kaiserthums für 1867*. Wien : K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1867, s. 248.

⁵⁹ *Kais. Königl. Militär-Schematismus für 1869-1870*. II. Theil. Wien : K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1870, s. 503; *Kais. Königl. Militär-Schematismus für 1871*. Wien : K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1871, s. 502; *Kais. Königl. Militär-Schematismus für 1872*. Wien : K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1872, s. 397; *Kais. Königl. Militär-Schematismus für 1873*. Wien : K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1873, s. 366.

⁶⁰ *Kais. Königl. Militär-Schematismus für 1874*. Wien : K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1874, s. 375. Ludwig Bandian (2. júl 1824 – 20. august 1892) bol v roku 1876 povýšený až do hodnosti generálmajora. Do penzie odišiel o tri roky neskôr. BRENTANO-SCHMIDT, Antonio. *Die k. k., c. d., s. 9*.

⁶¹ *Militärschematismus des österreichischen Kaiserthums für 1867*. Wien : K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1867, s. 391; *Militärschematismus des österreichischen Kaiserthums für 1868*. Wien : K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1867, s. 425.

(1869 – 1877).⁶² Na čele jednotky stál aj po presune štábu do Rimavskej Soboty.⁶³ V roku 1875 sa štáb pluku presunul do rakúskeho mesta Mauer bei Wien (Mauer).⁶⁴ Vojenská jednotka až do konca prvej svetovej vojny nebola dislokovaná na území severného Uhorska.

Pamätný deň FJB 12 bol stanovený na 27. jún. V tento deň roku 1866 bola jednotka nasadená v rámci prusko-rakúske vojny (1866) v bitke pri Trutnove.⁶⁵

Prápor poľných jágrov č. 19 (Feld-Jäger-Bataillon Nr. 19; 19. Jäger-Bataillon)⁶⁶

Prápor poľných jágrov č. 19 podľa vojenského schematizmu vznikol v roku 1849 ako výsledok revolučného hnutia, ktoré zasiahlo Rakúske cisárstvo, uhorskú časť nevynímajúc. Po rakúsko-uhorskom vyrovnaní vojenské úrady pristúpili k početným vojensko-organizačným zmenám, ktoré sa týkali aj FJB 19. Štáb (Stab-Stations; Stab) práporu bol v roku 1896 dislokovaný v meste Komárno (maď. Komárom), zatiaľ čo záložná rota sídlila v chorvátskom Karlovaci (nem. Carlstadt). Vojenská jednotka povolávala do svojich radov mužov z doplnovacej oblasti V. zboru so sídlom v Prešporoku, kde v rokoch 1902 až 1906 sídlil i štáb FJB 19. Ako nám dobový článok uverejnený v *Pressburger Zeitung* uvádza, tak počas krátkej anabázy FJB 19 v Prešporoku si miestne obyvateľstvo vytvorilo pozitívny vzťah k jágrom. Pri odchode práporu z Prešporoku do Komárna sa konal i slávnostný nástup pod velením majora Antona Lanzingera, ktorého sa zúčastnili i poprední dôstojníci jednotiek spadajúcich pod V. armádny zbor.⁶⁷ V nasledujúcej tabuľke uvádzame prehľad dislokácie štábu a záložnej roty FJB 19 na území severného Uhorska:

Dislokácia Práporu poľných jágrov č. 19 na území severného Uhorska					
Rok	Štáb	Záložná rota	Rok	Štáb	Záložná rota
1897	Komárno	Karlovac ⁶⁸	1906	Prešporok	Komárno
1898	Komárno	Komárno	1907	Komárno	Komárno
1899	Komárno	Komárno	1908	Komárno	Komárno
1900	Komárno	Komárno	1909	Klagenfurt ⁶⁹	Komárno
1901	Komárno	Komárno	1910	Klagenfurt	Komárno
1902	Prešporok	Komárno	1911	Klagenfurt	Komárno
1903	Prešporok	Komárno	1912	Klagenfurt	Komárno

⁶² *Kais. Königl. Militär-Schematismus für 1869-1870*. II. Theil. Wien : K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1870, s. 503; *Kais. Königl. Militär-Schematismus für 1871*. Wien : K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1871, s. 502; *Kais. Königl. Militär-Schematismus für 1872*. Wien : K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1872, s. 397; *Kais. Königl. Militär-Schematismus für 1873*. Wien : K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1873, s. 366.

⁶³ *Kais. Königl. Militär-Schematismus für 1874*. Wien : K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1874, s. 375.

⁶⁴ *Kais. Königl. Militär-Schematismus für 1875*. Wien : K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1874, s. 375.

⁶⁵ Trutnov (nem. Trautenau) je mesto v rovnomennom okrese v Česku. *Schematismus für das k. u. k. Heer und für die k. u. k. Kriegsmarine für 1914*. Wien : K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1914, s. 601.

⁶⁶ Jednotlivé zložky FJB 19 boli na území dnešného Slovenska dislokované v rokoch 1896 až do vypuknutia prvej svetovej vojny. Vo vojenských schematizmoch je strelecký prápor označený ako „uhorský“ (19. Ungarisches Feld-Jäger-Bataillon). *Schematismus für das Kaiserliche und königliche Heer und für die Kaiserliche und königliche Kriegs-Marine für 1896*. Wien : K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1895, s. 550.

⁶⁷ *Pressburger Zeitung*, 03.04.1906, s. 2, Abmarsch des k. u. k. Feldjäger-Bataillons Nr. 19.

⁶⁸ Karlovac je dnes mesto v rovnomennom okrese v Chorvátsku.

⁶⁹ Klagenfurt am Wörthersee je dnes mesto v rovnomennom okrese v Rakúsku.

1904	Prešporok	Komárno	1913	Klagenfurt	Komárno
1905 ⁷⁰	Prešporok	Komárno	1914	Klagenfurt	Komárno

Pri FJB 19 sa do roku 1914 vystriedalo viacero veliacych dôstojníkov. Po podplukovníkovi Adolfovi Bullovi (1896 – 1898) nastúpili do veliacej funkcie postupne major Alfred Kiepach von Haselburg (1899), major a neskôr do hodnosti podplukovníka povýšený Anton Lanzinger⁷¹ (1900 – 1906), major Adalbert Spányik⁷² (1906 – 1909), major a neskôr do hodnosti podplukovníka povýšený Franz Szende⁷³ (1907 – 1911) a major Ernst Mathes (1912 – 1914). Z etnického hľadiska pozostával pluk pred vypuknutím prvej svetovej vojny zo Slovákov (58 %) a Maďarov (32 %). Zvyšných 10 % malo inú národnosť.⁷⁴

Pamätný deň FJB 19 bol stanovený na 24. júna. V tento deň roku 1866 bola jednotka nasadená v rámci poslednej etapy talianskeho oslobodzovacieho procesu v bitke pri Custoze.⁷⁵

Príslušníci FJB 19 sa aktívne podieľali i na kultúrno-spoločenskom živote posádkového mesta. Bolo to najmä hudobné teleso práporu, ktoré vyhrávalo melódie pri významných udalostiach, oslavách, ale i smútočných chvíľach. Takou bol i pohreb plukovníka Adolfa Ritter von Kneusel-Herdliczku v marci 1903. Vojaci FJB 19 boli súčasťou smútočného sprievodu, zatiaľ čo vojenská hudba IR 19 sprevádzala túto smutnú udalosť pohrebnými melódiami.⁷⁶

⁷⁰ V októbri 1905 uverejnili Pressburger Zeitung informáciu, že FJB 19 sa v rámci organizačných zmien rakúsko-uhorskej armády v dohľadnom čase presunie z Prešporka do Györu. Pressburger Zeitung, 19.10.1905, s. 2, Der Garnisonswechsel im 5. Korps. Avšak ako vyplýva z vojenského schematizmu z roku 1906, nič také sa neudialo. *Schematismus für das Kaiserliche und königliche Heer und für die Kaiserliche und königliche Kriegsmarine für 1906*. Wien : K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1905, s. 644.

⁷¹ Anton Lanzinger Edler von Lanzenfels (4. marec 1858 – 29. december 1939) bol do hodnosti generálmajora (GM) vymenovaný v roku 1912. 28. septembra 1915 bol povýšený do hodnosti titulárny poľný podmaršal (tit.Feldmarschallleutnant). BRENTANO-SCHMIDT, Antonio. *Die k. k., c. d., s. 100*. Za menom veliaceho dôstojníka stále uvádzame roky, v ktorých pôsobil pri prápore poľných jágrov. Údaje sme čerpali z vojenských schematizmov.

⁷² Adalbert Spányik von Dömháza (slov. Domanický; 1. január 1858 – 27. jún 1930) bol v roku 1916 povýšený do hodnosti generálmajora (GM; v uhorskej časti poľný podmaršal; FML; Feldmarschallleutnant). BRENTANO-SCHMIDT, Antonio. *Die k. k., c. d., s. 176*.

⁷³ Vo vojenskom schematizme od roku 1910 znelo jeho celé meno nasledovne: Franz Szende von Fülekelecsény (Filakovsko-Kľačanský). *Schematismus für das k. u. k. Heer und für die k. u. k. Kriegsmarine 1910*. Wien: K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1909 s. 684. Franz Szende von Fülekelecsény (25. február 1861 – 23. október 1929) bol na prelome rokov 1914 a 1915 povýšený do hodnosti generálmajora (GM). Začiatkom novembra 1917 ho opätovne povýšili. Tentokrát do hodnosti poľného podmaršala (nem. Feldmarschallleutnant). S rozpadom Rakúsko-Uhorska sa skončila i jeho vojenská kariéra. 1. januára 1919 bol penzionovaný. BRENTANO-SCHMIDT, Antonio. *Die k. k., c. d., s. 183*.

⁷⁴ Infanterie-Regimenter 1 - 102 as at July 1914. <http://www.austro-hungarian-army.co.uk/> [cit. 22.05.2021]. Dostupné na webovej stránke: <http://www.austro-hungarian-army.co.uk/nationality.htm>. Podľa štatistického zistenia rakúsko-uhorskej armády slúžilo vo FJB 19 v roku 1918 53 % Slovákov a 33 % Maďarov. Doplnovací obvod i naďalej sídlil v Komárne, ale náhradný prápor bol v roku 1918 dislokovaný v meste Užice (dnes v Srbsku). PICHLÍK, Karel. Rozpad rakousko-uherské armády na podzim 1918. In *Historie a vojenství*, 1963, roč. 12, č. 2, s. 272.

⁷⁵ Custoza je obec v provincii Verona v Taliansku. *Schematismus für das k. u. k. Heer und für die k. u. k. Kriegsmarine für 1914*. Wien : K. k. Hof- und Staatsdruckerei, s. 608.

⁷⁶ Pressburger Zeitung, 17.03.1903, s. 2, Militärisches Leichenbegängnitz. Vojenská hudba FJB 19 sa zúčastnila bohoslužobných obradov a následne i smútočného pochodu cez mesto až k železničnej stanici, kde telo nebohého hlavného lekára Dr. Josefa Schwarza, ktorý zomrel po dlhej chorobe, naložili a previezli na miesto posledného odpočinku. Okrem viacerých významných dôstojníkov z prešporských posádok sa na smútočnom obrade zúčastnil veliaci dôstojník FJB 19 Adalbert Spányik. Pressburger Zeitung, 30.07.1905, s. 3, Die Einsegnung und lieberführung der Leichte des k. u. k. Oberstabsarztes Dr. Josef Schwarz zur Bahn.

Prápor poľných jágrov č. 21 (Feld-Jäger-Bataillon Nr. 21; 21. Jäger-Bataillon)⁷⁷

Prápor poľných jágrov č. 21 podľa vojenského schematizmu vznikol v roku 1849 ako výsledok revolučného hnutia, ktoré zasiahlo Rakúske cisárstvo, uhorskú časť nevynímajúc. Po rakúsko-uhorskom vyrovnaní vojenské úrady pristúpili k vojensko-organizačným zmenám, ktoré sa týkali aj FJB 21. Štáb (Stabs-Station; Stab) práporu bol v roku 1867 dislokovaný v Banskej Štiavnici (nem. Schemnitz; maď. Selmecebánya), zatiaľ čo sklad (Depot-Station) v dolnorakúskom Herzogenburgu. Strelecká jednotka povolávala do svojich radov mužov z doplnovacej oblasti IR 4 (Infanterie-Regiment Nr. 4).⁷⁸ O rok neskôr vojenské úrady presunuli štáb (Stabs-Station) do mesta Banská Bystrica (nem. Neusohl; maď. Besztercebánya). Dislokácia skladu (Depot-Station) zostala nezmenená.⁷⁹ Veliteľom práporu bol v nami sledovaných rokoch podplukovník (Oberstleutenant) Ferdinand Ritter von Perger (1862 – 1868).⁸⁰

Pamätný deň FJB 21 bol stanovený na 24. júna. V tento deň roku 1866 bola jednotka nasadená v rámci poslednej etapy talianskeho oslobodzovacieho procesu v bitke pri Custoze.⁸¹

Prápor poľných jágrov č. 29 (Feld-Jäger-Bataillon Nr. 29; 29. Jäger-Bataillon)⁸²

Prápor poľných jágrov č. 29 podľa vojenského schematizmu vznikol v roku 1859 ako 2. viedenský dobrovoľnícky prápor (Wiener Freiwilligen-Bataillon). V tom istom roku sa dobrovoľnícky prápor transformoval na prápor poľných jágrov. V roku 1863 rakúske vojenské úrady premiestnili sklad (Depot-Detachment) do severouhorskeho mesta Zvolen (nem. Altsohl; maď. Zólyom).⁸³ V tom období bol veliteľom major a neskôr do hodnosti podplukovníka i plukovníka povýšený Gustav Dietrich von Hermannsthal. I v nasledujúcich rokoch boli jednotlivé časti práporu dislokované na území severného Uhorska. Tento stav pretrval až do záveru prvej svetovej vojny. Pre zjednodušenie uvádzame informácie o dislokácii FJB 29 na území severného Uhorska v prehľadnej tabuľke:

⁷⁷ Jednotlivé zložky FJB 9 boli na území dnešného Slovenska dislokované v rokoch 1867 až 1868.

⁷⁸ *Militärschematismus des österreichischen Kaiserthums für 1867*. Wien : K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1867, s. 400. Štáb IR 4 sídlil v roku 1867 v meste Ragusa, zatiaľ čo hlavná odvodová oblasť (Haupt-Ergänzungs-Bezirks) vo Viedni. Hospodárska kancelária (Rechnungskanzlei-Station) bola zase dislokovaná v rakúskom meste Korneuburg. *Militärschematismus des österreichischen Kaiserthums für 1867*. Wien : K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1867, s. 184.

⁷⁹ *Militärschematismus des österreichischen Kaiserthums für 1868*. Wien : K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1867, s. 434.

⁸⁰ *Militärschematismus des österreichischen Kaiserthums für 1867*. Wien : K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1867, s. 400; *Militärschematismus des österreichischen Kaiserthums für 1868*. Wien : K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1867, s. 434.

⁸¹ *Schematismus für das k. u. k. Heer und für die k. u. k. Kriegsmarine für 1914*. Wien : K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1914, s. 608.

⁸² Jednotlivé zložky FJB 9 boli na území dnešného Slovenska dislokované v rokoch 1863 až do prvej svetovej vojny. V dobových schematizmoch je strelecký prápor označený ako „uhorský“ (29. Ungarisches Feld-Jäger-Bataillon).

⁸³ V schematizme je pôvodne uvedené chorvátske mesto Knin, ktoré je však preškrtnuté a nahradené mestom Zvolen. *Militärschematismus des österreichischen Kaiserthums für 1863*. Wien : K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1863, s. 368.

Dislokácia práporu poľných jágrov č. 29 na území severného Uhorska					
Rok	Štáb	Záložná rota	Rok	Štáb	Záložná rota
1864	-	Zvolen	1891	Miškovec ⁸⁴	Lučenec
1865	-	Zvolen	1892	Miškovec	Lučenec
1866	-	Zvolen			
1867	Černovice ⁸⁵	Zvolen	1893	Miškovec	Lučenec
1868	Černovice	Zvolen	1894	Miškovec	Lučenec
1869-1870	Černovice	Zvolen	1895	Levoča	Lučenec
1871	Černovice	Zvolen/Krupina ⁸⁶	1896	Levoča	Lučenec
1872	Liberec ⁸⁷	Zvolen	1897	Levoča	Lučenec
1873	Liberec	Krupina	1898	Banská Bystrica	Lučenec
1874	Liberec	Krupina	1899	Banská Bystrica	Lučenec
1875	Liberec	Banská Bystrica	1900	Banská Bystrica	Lučenec
1876	Liberec	Banská Bystrica	1901	Zaleszczyki	Lučenec
1877	Liberec	Banská Bystrica	1902	Zaleszczyki	Lučenec
1878	Liberec	Banská Bystrica	1903	Zaleszczyki	Lučenec
1879	Liberec	Banská Bystrica	1904	Zaleszczyki	Lučenec
1880	Liberec	Banská Bystrica	1905	Zaleszczyki	Lučenec
1881	Tarnów ⁸⁸	Banská Bystrica	1906	Gradisca	Lučenec
1882	Tarnów	Banská Bystrica	1907	Gradisca	Lučenec
1883	Banská Bystrica	Lučenec	1908	Gradisca	Lučenec
1884	Dolna Tuzla ⁸⁹	Lučenec	1909	Monfalcone ⁹⁰	Lučenec
1885	Dolna Tuzla	Lučenec	1910	Monfalcone	Lučenec
1886	Dolna Tuzla	Lučenec	1911	Monfalcone	Lučenec
1887	Dolna Tuzla	Lučenec	1912	Monfalcone	Lučenec
1888	Spišská Nová Ves	Lučenec	1913	Monfalcone	Lučenec
1889	Spišská Nová Ves	Lučenec	1914	Monfalcone	Lučenec
1890	Spišská Nová Ves	Lučenec			

⁸⁴ Dnes Miskolc v Maďarsku.

⁸⁵ Dnes Černivci na Ukrajine.

⁸⁶ V schematizme je pôvodne uvedené mesto Zvolen, ktoré je však preškrtnuté a nahradené mestom Krupina.

⁸⁷ Liberec je mesto v Česku.

⁸⁸ Tarnów je dnes mesto v Poľsku.

⁸⁹ Dnes Tuzla v Bosne a Hercegovine.

⁹⁰ Monfalcone je mesto v Taliansku.

Pri FJB 29 sa do roku 1914 vystriedalo viacero veliачich dôstojníkov. Po plukovníkovi Gustavovi Dietrich von Hermannsthal (1863 – 1868) vymenovali vojenské úrady do pozície veliteľa práporu majora Adolpha Wallersteina, ktorého v roku 1873 vystriedal major Mathias Raslič⁹¹ (1873 – 1874). Do začiatku prvej svetovej vojny boli do funkcie veliteľa práporu vymenovaní postupne major Joseph Harrer (1874 – 1876), major a neskôr do hodnosti podplukovníka a plukovníka povýšený Wilhelm Veith von Wallernried⁹² (1877 – 1886), major a neskôr do hodnosti podplukovníka a plukovníka povýšený Johann Werner⁹³ (1887 – 1891), major a neskôr do hodnosti podplukovníka povýšený Wilhelm Mieroy (1892 – 1896), major a neskôr do hodnosti podplukovníka povýšený Joseph Neudecker⁹⁴ (1897 – 1902), major a neskôr do hodnosti podplukovníka povýšený Walther Ritter Schreitter von Schwarzenfeld⁹⁵ (1903 – 1910), major Rudolf Sparber (1911 – 1912) a podplukovník Desiderius Farkas (1913 – 1914). Z etnického hľadiska pozostával pluk zo Slovákov (67 %) a Maďarov (29 %). Zvyšné 4 % príslušníkov FJB 29 malo inú národnosť.⁹⁶

Vzhľadom na dlhé časové obdobie dislokácie FJB 29 na území severného Uhorska a viaceré vojensko-organizačné a štruktúrne zmeny sa, prirodzene, menili aj doplňovacie oblasti streleckej jednotky. Po prvýkrát sa s vytýčením doplňovacieho obvodu FJB 29 stretávame vo vojenskom schematizme z roku 1867. Do jednotky rukovali muži z doplňovacej oblasti IR 74 (Infanterie-Regiment Nr. 74).⁹⁷ Od roku 1874 sa územie, z ktorého rukovali muži do jednotky, rozšírilo aj o doplňovací obvod IR 25 (Infanterie-Regiment Nr. 25).⁹⁸

⁹¹ Mathias Raslič (dátum narodenia nezistený – 7. máj 1893) bol do hodnosti generálmajora povýšený v roku 1886. O päť rokov neskôr bol povýšený do hodnosti poľného podmaršala (Feldmarschallleutnant). BRENTANO-SCHMIDT, A. *Die k. k., c. d., s. 147.*

⁹² Prídavok von Wallernried sa v dobovom vojenskom schematizme objavuje až od roku 1883.

⁹³ Johann Werner (28. december 1837 – 23. november 1912) bol v roku 1896 povýšený do hodnosti generálmajora. Vo februári 1897 bol penzionovaný. BRENTANO-SCHMIDT, A. *Die k. k., c. d., s. 201.*

⁹⁴ Joseph Neudecker (28. február 1852 – 28. apríl 1916) bol penzionovaný v roku 1910. V júni 1914 bol povýšený do hodnosti titulárny generálmajor (tit. GM). BRENTANO-SCHMIDT, A. *Die k. k., c. d., s. 126.*

⁹⁵ Walter Adolf Vinzenz Ritter Schreitter von Schwarzenfeld (4. september 1857 – dátum úmrtia nezistený) bol v novembri 1914 povýšený do hodnosti generálmajora (GM). V prvý marcový deň roka 1915 bol penzionovaný. Vzhľadom na nepriaznivo sa vyvíjajúcu situáciu na frontoch svetovej vojny z pohľadu Rakúsko-Uhorska bol do armády opätovne povolaný. Za zásluhy v rakúsko-uhorskej armáde bol povýšený do hodnosti titulárny poľný podmaršal (tit. FML). BRENTANO-SCHMIDT, A. *Die k. k., c. d., s. 167.*

⁹⁶ Infanterie-Regimenter 1 - 102 as at July 1914. <http://www.austro-hungarian-army.co.uk/> [cit. 22.05.2021]. Dostupné na webovej stránke: <http://www.austro-hungarian-army.co.uk/nationality.htm>. Podľa štatistického zistenia rakúsko-uhorskej armády slúžilo vo FJB 29 v roku 1918 48 % Maďarov a 40 % Slovákov. Doplňovacím obodom FJB 29 bolo mesto Zrenjanin (maď. Nagybecskerek; dnes v Srbsku). Náhradný prápor bol i v roku 1918 dislokovaný v Komárne. PICHLÍK, K. *Rozpad, c. d., s. 266.*

⁹⁷ Štáb IR 74 sídlil v rokoch 1867 – 1869 v Pešti, zatiaľ čo hlavná odvodová oblasť a hospodárska kancelária boli zase dislokované v českom Jičine. *Militärschematismus des österreichischen Kaiserthums für 1867*. Wien : K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1867, s. 324. V roku 1869-1870 sa štáb IR 74 presunul do Brna, ale záložná rota a odvodová oblasť boli dislokované v Jičine. *Kais. Königl. Militär-Schematismus für 1869-1870*. II. Theil. Wien : K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1870, s. 416. Tento stav pretrval i v roku 1871. Vojenské úrady štáb jednotky presunuli v roku 1872 do Hradca Králové, kde zotrval do roku 1874. Záložná rota a odvodová oblasť stále sídlili v Jičine. *Kais. Königl. Militär-Schematismus für 1872*. Wien : K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1872, s. 335; *Kais. Königl. Militär-Schematismus für 1874*. Wien : K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1874, s. 334.

⁹⁸ Štáb IR 25 sídlil v rokoch 1874 až 1880 v Prahe, zatiaľ čo záložná rota (Reserve-Commando) a doplňovací obvod pešieho pluku (Ergänzungs-Bezirks-Station) v Lučenci. *Kais. Königl. Militär-Schematismus für 1874*. Wien : K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1874, s. 259; *Kais. Königl. Militär-Schematismus für 1875*. Wien : K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1874, s. 260; *Kais. Königl. Militär-Schematismus für 1876*. Wien : K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1875, s. 272; *Kais. Königl. Militär-Schematismus für 1877*. Wien : K. k.

Od roku 1875 už do práporu nerukovali muži z doplňovacieho obvodu IR 74, ale IR 71 (Infanterie-Regiment Nr. 71).⁹⁹ Tieto doplňovacie obvody pre FJB 29 zostali nezmenené až do roku 1882. Od roku 1883 rukovali do práporu muži už len z doplňovacej oblasti IR 29 (Infanterie-Regiment Nr. 29).¹⁰⁰ Od roku 1890 sa doplňovací obvod práporu rozšíril na celé územie vojenskej doplňovacej oblasti (Mil.-Territorial-Bezirke) VI. armádneho zboru so sídlom v Košiciach.¹⁰¹ Tento stav pretrval až do vypuknutia prvej svetovej vojny.

Pamätný deň FJB 29 bol stanovený na 28. júna. V tento deň roku 1866 bola jednotka nasadená v rámci prusko-rakúskej vojny (1866) v bitke na vrchu Musky pri českej obci Mnichovo Hradiště¹⁰² (nem. Münchengrätz).¹⁰³

Prápor poľných jágrov č. 32 (Feld-Jäger-Bataillon Nr. 32; 32. Jäger-Bataillon)¹⁰⁴

Prápor poľných jágrov č. 32 podľa vojenského schematizmu vznikol v roku 1859 zlúčením 2. a 3. viedenského dobrovoľníckeho práporu (Wiener Freiwilligenbataillon). Vývoj a formovanie FJB 32 prebiehal v prvej polovici 60. rokov v Hradci Králové, kde bol dislokovaný sklad (Depot-Detachment). V roku 1865 rakúske vojenské orgány presunuli sklad (Depot-Detachment) práporu do Prešova, s ktorým bola jednotka spätá až do konca prvej svetovej vojny. Po rakúsko-uhorskom vyrovnaní vojenské úrady pristúpili k početným vojensko-organizačným zmenám, ktoré sa týkali aj FJB 32. Po presune práporu z Hradca Krá-

Hof- und Staatsdruckerei, 1876, s. 272; *Kais. Königl. Militär-Schematismus für 1878*. Wien : K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1877, s. 274; *Kais. Königl. Militär-Schematismus für 1879*. Wien : K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1878, s. 286. V roku 1881 sa štáb pluku presunul z Prahy do meste Plevlje. Záložná rota a sídlo doplňovacieho obvodu i naďalej zostali v Lučenci. *Kais. Königl. Militär-Schematismus für 1881*. Wien : K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1880, s. 300. Rovnaká dislokácia pretrvala aj v roku 1882. *Kais. Königl. Militär-Schematismus für 1882*. Wien : K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1881, s. 304.

⁹⁹ Štáb IR 71 sídlil v rokoch 1875 až 1877 v Brne, zatiaľ čo záložná rota (Reserve-Commando) a doplňovací obvod pešieho pluku (Ergänzungs-Bezirks-Commando) v Trenčíne. *Kais. Königl. Militär-Schematismus für 1875*. Wien : K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1874, s. 331; *Kais. Königl. Militär-Schematismus für 1876*. Wien : K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1875, s. 364; *Kais. Königl. Militär-Schematismus für 1877*. Wien : K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1876, s. 364. V roku 1878 sa štáb IR 71 presídlil do Louckého kláštora pri Znojme (dnes súčasť mesta). *Kais. Königl. Militär-Schematismus für 1878*. Wien : K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1877, s. 366. V roku 1879 sa štáb pluku presunul opätovne do Brna. Záložná rota bola dislokovaná v Otočaci. Doplňovacím obvodom IR 71 bol i naďalej Trenčín. *Kais. Königl. Militär-Schematismus für 1879*. Wien : K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1878, s. 378. Na začiatku 80. rokov 19. storočia bol štáb pluku dislokovaný v meste Mostar. Záložná rota a doplňovací obvod sídlil v Trenčíne. *Kais. Königl. Militär-Schematismus für 1880*. Wien : K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1879, s. 388; *Kais. Königl. Militär-Schematismus für 1881*. Wien : K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1880, s. 392. Rovnaká dislokácia pretrvala aj v roku 1882. *Kais. Königl. Militär-Schematismus für 1882*. Wien : K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1881, s. 396.

¹⁰⁰ V roku 1883 sídlil štáb (Regiments-Stab) IR 25 a doplňovací obvod pluku (Ergänzungs-Bezirks-Commando) v Lučenci. *Kais. Königl. Militär-Schematismus für 1883*. Wien : K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1883, s. 316.

¹⁰¹ *Schematismus für das Kaiserliche und königliche Heer und für die Kaiserliche und königliche Kriegsmarine für 1890*. Wien : K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1889, s. 533.

¹⁰² Mnichovo Hradiště sa nachádza v Česku.

¹⁰³ *Schematismus für das k. u. k. Heer und für die k. u. k. Kriegsmarine für 1914*. Wien : K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1914, s. 616.

¹⁰⁴ Jednotlivé zložky FJB 32 boli na území dnešného Slovenska dislokované v rokoch 1865 až do prvej svetovej vojny. V dobovom schematizme z roku 1869-1870 je prápor označený ako „moravský“ (32. Mährisches Jäger-Bataillon). *Kais. Königl. Militär-Schematismus für 1869-1870*. II. Theil. Wien : K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1870, s. 523. Od roku 1874 sa prápor označoval ako „uhorský“ (32. Ungarisches Feld-Jäger-Bataillon).

lové do Prešova bol do veliacej funkcie vymenovaný major Friedrich Prohaska,¹⁰⁵ ktorý pri jednotke zotrval až do roku 1873. V roku 1869 – 1870 bol povýšený do hodnosti podplukovníka. I v nasledujúcich rokoch boli jednotlivé časti práporu dislokované na území severného Uhorska. Nemenila sa len dislokácia štábu či záložnej roty, ale aj doplňovací obvod. Od roku 1867 rukovali do FJB 32 muži z doplňovacej oblasti IR 3 (Infanterie-Regiment Nr. 3).¹⁰⁶ Od roku 1890 do jednotky rukovali muži z doplňovacej oblasti VI. armádneho zboru sídliaceho v Košiciach.¹⁰⁷ Tento stav pretrval až do záveru prvej svetovej vojny. Pre zjednodušenie uvádzame informácie o dislokácii FJB 32 v prehľadnej tabuľke:

Dislokácia práporu poľných jágrov č. 32 na území severného Uhorska					
Rok	Štáb	Záložná rota	Rok	Štáb	Záložná rota
1865	-	Prešov ¹⁰⁸	1891	Kežmarok	Prešov
1866	-	Prešov ¹⁰⁹	1892	Kežmarok	Prešov
1867	Sibiu ¹¹⁰	Prešov ¹¹¹	1893	Spišská Nová Ves	Prešov
1868	Sibiu	Prešov	1894	Spišská Nová Ves	Prešov
1869-1870	Petrovaradin ¹¹²	Prešov	1895	Spišská Nová Ves	Prešov
1871	Ptuj ¹¹³	Prešov	1896	Zaleszczyki ¹¹⁴	Prešov
1872	Ptuj	Prešov	1897	Zaleszczyki	Prešov
1873	Mauer ¹¹⁵	Prešov	1898	Zaleszczyki	Prešov
1874	Mauer	Prešov	1899	Zaleszczyki	Prešov
1875	Banská Bystrica	Prešov	1900	Zaleszczyki	Prešov
1876	Banská Bystrica	Prešov	1901	Banská Bystrica	Prešov
1878	Banská Bystrica	Prešov	1902	Banská Bystrica	Prešov
1879	Banská Bystrica	Prešov	1903	Banská Bystrica	Prešov

¹⁰⁵ Friedrich Prohaska (1822 – 15. marec 1897) bol do hodnosti generálmajora (GM) povýšený v roku 1878. V apríli 1881 bol penzionovaný. BRENTANO-SCHMIDT, A. *Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität 1816-1918*. Wien : Österreichische Staatsarchiv, 2007, s. 144.

¹⁰⁶ Štáb IR 3 sídlil od roku 1867 do 1870 v Prahe, zatiaľ čo hlavná odvodová oblasť (Haupt-Ergänzungs-Bezirks) a hospodárska kancelária (Rechnungskanzlei-Station) bola zase dislokovaná v Kroměříži. *Militär-schematismus des österreichischen Kaiserthums für 1867*. Wien : K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1867, s. 182.

¹⁰⁷ *Schematismus für das Kaiserliche und königliche Heer und für die Kaiserliche und königliche Kriegsmarine für 1890*. Wien : K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1889, s. 535.

¹⁰⁸ Sklad ((Depot-Detachment).

¹⁰⁹ Sklad ((Depot-Detachment).

¹¹⁰ Mesto Sibiu sa nachádza v Rumunsku.

¹¹¹ Sklad ((Depot-Detachment).

¹¹² Petrovaradin je dnes súčasťou mesta v Novom Sade v Srbsku.

¹¹³ Ptuj je mesto v Chorvátsku.

¹¹⁴ Zaleszczyki je dnes mesto na Ukrajine.

¹¹⁵ Mauer je dnes mestská časť Viedne v Rakúsku.

1880	Banská Bystrica	Prešov	1904	Banská Bystrica	Prešov
1881	Banská Bystrica	Prešov	1905	Banská Bystrica	Prešov
1882	Banská Bystrica	Banská Bystrica	1906	Banská Bystrica	Prešov
1883	Banská Bystrica	Banská Bystrica	1907	Banská Bystrica	Prešov
1884	Kežmarok	Prešov	1908	Banská Bystrica	Prešov
1885 ¹¹⁶	Kežmarok	Prešov	1909	Banská Bystrica	Prešov
1886	Kežmarok	Prešov	1910	Banská Bystrica	Prešov
1887	Bjelina ¹¹⁷	Prešov	1911	Terebovlja ¹¹⁸	Prešov
1888	Bjelina	Prešov	1912	Terebovlja	Prešov
1889	Bjelina	Prešov	1913	Terebovlja	Prešov
1890	Kežmarok ¹¹⁹	Prešov	1914	Terebovlja	Prešov

Pri FJB 32 sa do roku 1914 vystriedalo viacero veliacich dôstojníkov. Po podplukovníkovi Friedrichovi Prohaskovi vymenovali vojenské úrady do pozície veliteľa práporu majora Eugena Alboriho,¹²⁰ ktorého v roku 1877 vystriedal major Johann Hübsch. Do začiatku prvej svetovej vojny boli do funkcie veliteľa práporu vymenovaní postupne major a neskôr do hodnosti podplukovníka povýšený Carl Weissmann¹²¹ (1882 – 1886), major Alphons Dragoni Edler von Rabenhorst¹²² (1887 – 1891), major a neskôr do hodnosti podplukovníka povýšený Vincenz Freiherr Heniger von Seeberg-Desfours zu Mont und Athienville¹²³ (1893 – 1898), major a neskôr na podplukovníka povýšený Cajetan Marti-

¹¹⁶ Podľa dobového článku uverejnenom v Karpathen-Post sa FJB 32 6. októbra 1885 presunul z Kežmarku do nového posádkového mesta. Avšak podľa vojenského schematizmu z roku 1886 bol prápor stále dislokovaný v Kežmarku. Karpathen Post, 08.10.1885, s. 2, Korrespondenzen.

¹¹⁷ Bjelina je dnes mesto v Chorvátsku.

¹¹⁸ Terebovlja je dnes mesto na Ukrajine.

¹¹⁹ Opätovne sa štáb FJB 32 presunul do Kežmarku v závere decembra 1889. Len pár dní predtým, 11. decembra, bol z Kežmarku odsunutý I. prápor IR 67. Karpathen Post, 10.10.1889, s. 2, Garnisons-Wechsel.

¹²⁰ Eugen Maria Vincenz Anton Freiherr von Albori (27. september 1838 – 4. september 1915). Do hodnosti generálmajora (GM) bol povýšený v novembri 1884. O päť rokov neskôr ho rakúsko-uhorské vojenské úrady povýšili do hodnosti poľného podmaršala (Feldmarschallleutnant). Albori i naďalej slúžil v rakúsko-uhorskej armáde a neustále dokazoval svoje kvality. I preto bol v roku 1897 povýšený do hodnosti poľného zbrojmajstra (Feldzeugmeister; FZM). 15. novembra 1908 sa stal generálom pechoty. BRENTANO-SCHMIDT, A. *Die k. k., c. d., s. 4.*

¹²¹ Carl (Karl) Weissmann (21. máj 1840 – 23. august 1911). V novembri 1891 bol povýšený do hodnosti generálmajora (GM). Vo februári 1909 bol povýšený do hodnosti titulárneho poľného podmaršala (tit. Feldmarschallleutnant; FML) a zároveň odišiel do penzie. BRENTANO-SCHMIDT, A. *Die k. k., c. d., s. 200.*

¹²² Alphons (Alfons) Maria Dragoni Edler von Rabenhorst (20. december 1843 – 18. október 1910) bol v máji 1900 povýšený do hodnosti generálmajora (GM). O štyri roky neskôr bol začiatkom septembra povýšený do hodnosti poľného podmaršala ((Feldmarschallleutnant; FML). Zároveň s povýšením bol aj penzionovaný. BRENTANO-SCHMIDT, A. *Die k. k., c. d., s. 38.*

¹²³ Vincenz Freiherr Henniger von Seeberg-Desfours zu Mont und Athienville (2. február 1847 – 9. február 1916) bol povýšený do hodnosti generálmajora (GM) povýšený v októbri 1906. V závere novembra 1911 ho rakúsko-uhorské vojenské úrady povýšili do hodnosti titulárneho poľného podmaršala (tit. FML). O rok neskôr, konkrétne 1. novembra 1912, bol penzionovaný. BRENTANO-SCHMIDT, A. *Die k. k., c. d., s. 68.*

ni¹²⁴ (1893 – 1899), major a neskôr do hodnosti podplukovníka a plukovníka povýšený major Carl Schiess¹²⁵ (1900 – 1910), major a neskôr do hodnosti podplukovníka povýšený Stephan Pilar¹²⁶ (1910 – 1913) a major a neskôr do hodnosti podplukovníka povýšený Carl Strohmer (1912 – 1914). Z etnického hľadiska pozostával pluk zo Slovákov (74 %). Zvyšných 26 % vojakov FJB 32 malo inú národnosť.¹²⁷

Pamätný deň FJB 32 bol stanovený na 26. júna. V tento deň roku 1866 bola jednotka nasadená v prvej bitke rakúsko-pruskej vojny (1866) pri českej obci Kuřívody¹²⁸ (nem. Hühnewasser).¹²⁹

Prápor poľných jágrov č. 33 (Feld-Jäger-Bataillon Nr. 33; 33. Jäger-Bataillon)¹³⁰

Prápor poľných jágrov č. 33 podľa vojenského schematizmu vznikol v roku 1866 zo štyroch rozpustených viedenských dobrovoľníckych práporov (Wiener Freiwilligen-Bataillon). V roku 1875 vojenské orgány umiestnili štáb (Stab-Station) práporu do Skalice (nem. Ungarisch-Skalitz/Skalitz; maď. Szakolcza), zatiaľ čo záložná rota (Reserve-Compagnie) a sídlo doplňovacieho obvodu práporu (Ergänzungs-Compagnie-Cadre-Station) v rakúskom meste Stockerau.¹³¹ Vojenská jednotka povolávala do svojich radov mužov z doplňovacej oblasti IR 17 (Infanterie-Regiment Nr. 17).¹³² Veliteľom FJB 33 v roku 1875 bol podplukovník Adolph Wenko (1867 – 1875).¹³³ I v nasledujúcich dvoch rokoch rakúsko-uhorské úrady zachovali dislokáciu FJB 33. Rozšíril sa však doplňovací obvod práporu. Do jednotky rukovali muži jednak z doplňovacej oblasti IR 17 (Infanterie-Regiment Nr. 17), ale aj IR 7 (Infanterie-Regiment Nr. 7).¹³⁴ Zmena nastala i vo veliteľskej funkcii. Na čelo jednotky bol vymenovaný podplukovník (Oberstleutnant) Johann Ritter

¹²⁴ Kajetan (Cajetan) Edler von Martini (1846 – dátum smrti nezistený) bol v roku 1902 penzionovaný. Dňa 1. júna 1906 ho povýšili do hodnosti generálmajora (GM). BRENTANO-SCHMIDT, A. *Die k. k., c. d., s. 113.*

¹²⁵ Karl (Carl) Schiess (12. december 1856 – 7. november 1918) bol v roku 1912 povýšený do hodnosti generálmajora (GM). 1. januára 1916 ho opätovne povýšili, a to do hodnosti poľného podmaršala (Feldmarschallleutnant; FML). BRENTANO-SCHMIDT, A. *Die k. k., c. d., s. 162.*

¹²⁶ Stephan Pilar von Pietra Rossa (24. december 1863 – 1. máj 1940) bol v roku 1917 povýšený do hodnosti generálmajora (GM). 1. januára 1919 bol penzionovaný. BRENTANO-SCHMIDT, Antonio. *Die k. k., c. d., s. 138.*

¹²⁷ Infanterie-Regimenter 1 - 102 as at July 1914. <http://www.austro-hungarian-army.co.uk/> [cit. 22.05.2021]. Dostupné na webovej stránke: <http://www.austro-hungarian-army.co.uk/nationality.htm>. Podľa štatistického zistenia rakúsko-uhorskej armády slúžilo vo FJB 32 v roku 1918 46 % Maďarov a 39 % Slovákov. PICHLÍK, K. *Rozpad*, c. d., s. 270.

¹²⁸ Kuřívody sú sídlo s mestským štatútom v okrese Česká Lípa v Česku.

¹²⁹ *Schematismus für das k. u. k. Heer und für die k. u. k. Kriegsmarine für 1914*. Wien : K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1914, s. 619.

¹³⁰ Jednotlivé zložky FJB 33 boli na území dnešného Slovenska dislokované v rokoch 1875 až 1877. V uvedených rokoch bol prápor označovaný ako „kraňský“ (33. Krainerisches Feld-Jäger-Bataillon).

¹³¹ Stockerau je dnes mesto v okrese Korneuburg v Rakúsku.

¹³² Kais. Königl. Militär-Schematismus 1875 (Wien, 1874) s. 388. Štáb IR 17 (Regiments-Stab) sídlil v roku 1875 v meste Terst, ktoré bolo do roku 1918 súčasťou Rakúsko-Uhorska. Záložné velenie (Reserve-Commando) a sídlo doplňovacej oblasti bolo dislokované v Ľubľane. *Kais. Königl. Militär-Schematismus für 1875*. Wien : K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1874, s. 248.

¹³³ *Kais. Königl. Militär-Schematismus für 1875*. Wien : K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1874, s. 388.

¹³⁴ Štáb IR 7 (Regiments-Stab) sídlil v roku 1876 v rakúskom meste Innsbruck. Záložné velenie (Reserve-Commando) a sídlo doplňovacej oblasti boli dislokované v rakúskom meste Klagenfurt. *Kais. Königl. Militär-Schematismus für 1876*. Wien : K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1875, s. 236.

von Fabrizii (1876 – 1878).¹³⁵ V ďalšom období boli zložky FJB 33 dislokované mimo územia severného Uhorska. V roku 1878 bol štáb premiestnený do mesta Budva.¹³⁶

Prápor poľných jágrov č. 40 (Feld-Jäger-Bataillon Nr. 40; 40. Jäger-Bataillon)¹³⁷

Prápor poľných jágrov č. 40 podľa vojenského schematizmu vznikol v roku 1880 ako výsledok početných branných reforiem a zmien v štruktúre a organizácii rakúsko-uhorského vojska. Vojenské orgány umiestnili štáb (Stabs-Station; Stab) novovzniknutej jednotky do hlavného mesta Uhorska – Budapešti. Záložná rota (Ergänzungs-Compagnie-Cadre) mala svoje sídlo v Banskej Bystrici. Vojenská jednotka povolávala do svojich radov mužov z doplnovacej oblasti IR 12¹³⁸ (Infanterie-Regiment Nr. 12) a IR 26 (Infanterie-Regiment Nr. 26).¹³⁹ Veliteľom práporu bol v nami sledovanom roku major Alexander Baranyay de Nagy-Varad.¹⁴⁰ Rovnaká dislokácia zložiek FJB 40 pretrvala aj počas roka 1882.¹⁴¹ Vzhľadom na vojensko-organizačné zmeny v rakúsko-uhorskej armáde FJB 40 spolu s ďalšími siedmimi (FJB 33 až 39) zanikli, respektíve sa zlúčili s prápormi poľných jágrov č. 1 až 32.

Záver

Prápory poľných jágrov boli od polovice 18. storočia až do konca prvej svetovej vojny integrálnou súčasťou ozbrojených zložiek habsburskej monarchie pod vládou Habsburgovcov. V priebehu niekoľkých desaťročí sa tieto jednotky vyprofilovali na elitné zložky armády, ktoré boli nasadzované priamo na bojiskách s cieľom destabilizovať pomery v nepriateľských radoch. Do týchto jednotiek rukovali i muži z územia severného Uhorska, ktorí sa identifikovali ako Slováci, respektíve osoby dorozumievajúce sa slovenským jazykom a jeho nárečovými ekvivalentmi. I napriek tomu, že o prítomnosti Slovákov v radoch jäger-

¹³⁵ Kais. Königl. Militär-Schematismus 1876 (Wien, 1875) s. 426-427; Kais. Königl. Militär-Schematismus für 1877 (Wien, 1876) s. 425. Johann Anton Karl Ritter von Fabrizii (14. október 1856 – 20. december 1935) bol v novembri 1908 povýšený do prvej generálskej hodnosti. Jeho vojenská kariéra i v nasledujúcich rokoch napredovala. V máji 1912 bol povýšený do hodnosti poľného podmaršala (Feldmarschallleutnant). Prvého októbra 1913 odišiel do penzie. BRENTANO-SCHMIDT, A. *Die k. k., c. d., s. 43.*

¹³⁶ Budva je dnes mesto v Čiernej Hore. Kais. Königl. Militär-Schematismus für 1878. Wien : K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1877, s. 423.

¹³⁷ Jednotlivé zložky FJB 40 boli na území dnešného Slovenska dislokované v rokoch 1881 až 1882. V uvedených rokoch bol prápor označovaný ako „uhorský“ (40. Ungarisches Feld-Jäger-Bataillon).

¹³⁸ Štáb IR 12 sídlil v roku 1880 v meste Krakov, zatiaľ čo záložná rota a doplnovacia oblasť pluku (Reserve und Ergänzungs-Bezirk-Commando) dislokované v meste Komárno (Komorn). Kais. Königl. Militär-Schematismus für 1881. Wien : K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1880, s. 274.

¹³⁹ Štáb IR 26 sídlil v roku 1880 v meste Ľubľana, zatiaľ čo záložná rota a doplnovacia oblasť pluku (Reserve und Ergänzungs-Bezirk-Commando) bola dislokovaná v rakúskom meste Grän. Kais. Königl. Militär-Schematismus für 1881. Wien : K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1880, s. 302.

¹⁴⁰ Kais. Königl. Militär-Schematismus für 1881. Wien : K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1880, s. 456. Alexander Baranyay von Nagy-Varad (21. február 1836 – 28. november 1893) bol 1. apríla 1892 povýšený do hodnosti generálneho majora (GM) a zároveň bol poslaný do penzie. BRENTANO-SCHMIDT, A. *Die k. k., c. d., s. 9.*

¹⁴¹ Kais. Königl. Militär-Schematismus für 1882. Wien : K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1881, s. 463. Zmenilo sa len umiestnenie štábu (Stab) IR 12, ktoré vojenské úrady umiestnili do mesta Bihač. Záložná rota a doplnovacia oblasť IR 12, ktorá bola totožná s doplnovacou oblasťou FJB 40, i naďalej sídlili v meste Komárno (Komorn). Kais. Königl. Militär-Schematismus für 1882. Wien : K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1881, s. 278. Dislokácia štábu, záložnej rot a doplnovacieho obvodu IR 26 zostala nezmenená. Kais. Königl. Militär-Schematismus für 1882. Wien : K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1881, s. 306.

ských praporov nemôže byť žiadnej pochybnosti, slovenská vojenská historiografia týmto elitným jednotkám patriacich k ľahkej pechote nevenovala takmer žiadnu pozornosť. Príčin je niekoľko. Doposiaľ dokonca chýba prehľadný zoznam tých jágerských praporov, ktorých doplnňovacie obvody sa v kratšom či dlhšom časovom horizonte nachádzali na území severného Uhorska.

Analýzou vojenských schematizmov sme teda vytypovali osem praporov poľných jágrov, ktoré boli určité časové obdobie dislokované na území hornouhorských žúp. Týmto krokom sme vytvorili základ pre ďalší a detailnejší výskum zameraný na vznik, analýzu, bojovú cestu či vplyv na posádkové mesto a región. Tým chceme naznačiť, že predkladaný príspevok nie je len záležitosťou vojenskej historickej vedy, ale ponúka podnety na výskum vzťahu medzi armádou a spoločnosťou. Nesmieme opomenúť ani to, že na armádu vplývala i aktuálna politicko-spoločenská a ekonomicko-hospodárska situácia v meste, regióne (slúžnovský okres, stolica či župa, historický región) i celej monarchii.

Okrem iného sme sa v predkladanej štúdii snažili poukázať na skutočnosť, že Slováci, podobne ako ostatné národnosti žijúce v monarchii, sa spolupodieľali na formovaní ozbrojených zložiek habsburskej, čiže rakúskej a neskôr rakúsko-uhorskej monarchie, ktoré počas svojej existencie zaznamenali veľké víťazstvá i neúspechy na bojovom poli. A práve táto skutočnosť je v historickej vede i v súčasnosti veľmi často relativizovaná a prehliadaná. Predložená štúdia má ambíciu byť východiskom pri skúmaní ďalších vojenských jednotiek bojujúcich pod zástavou habsburskej dynastie, ktorých doplnňovací obvod sa nachádzal na území dnešného Slovenska.

M. BURDA: EIN ABRISS ÜBER DIE ENTWICKLUNG DER FELDJÄGERBATAILLONE IN DER ARMEE DER HABSBURGISCHEN MONARCHIE UNTER BESONDERER BERÜCKSICHTIGUNG DER AUF DEM GEBIET NORDUNGARNS STATIONIERTEN BATAILLONE

Infanterieeinheiten bilden in der historischen Entwicklung jeder Armee einen integralen Bestandteil der Streitkräfte. Dasselbe galt für die habsburgische Armee, in der die Bedeutung der Infanterieeinheiten nach dem Abschluss der Friedensverträge, die das endgültige Ende des 30-jährigen Krieges bedeuteten, zunahm. Unter dem Einfluss der Modernisierungstendenzen, die mit dem Aufkommen der Aufklärung verbunden waren, nahm die Führung der habsburgischen Armee mehrere strukturell-organisatorische Veränderungen vor. Der Wandel im taktisch-strategischen Denken wurde sowohl durch die schrittweise Einführung der regelmäßigen Artillerieeinheiten in die Strukturen der Armee als auch durch qualitative Veränderungen in der Ausrüstung und Ausstattung der einzelnen Einheiten auf allen Ebenen der Streitkräfte ausgelöst. Um die Effizienz direkt auf dem Kampfplatz zu erhöhen, schufen die militärischen Generalitäten spezielle militärische Einheiten, die sich in Bezug auf Ausrüstung, Ausstattung sowie Ausbildung von den anderen unterschieden. Eine dieser Spezialeinheiten waren die Feldjägerbataillone, die ab der Mitte des 18. Jahrhunderts schrittweise in die regulären Strukturen der österreichischen und später auch der österreichisch-ungarischen Armee integriert wurden. Die Schaffung und Unterhaltung dieser speziellen Gewehreinheiten, für die der Begriff Feldjäger verwendet wurde, hing in der zweiten Hälfte des 18. Jahrhunderts vom Willen des Herrschers und der Militärgeneralität ab. Die militärische Obrigkeit rief diese Einheiten nur in Zeiten militärischer Bedrohung zu den Waffen. Nach dem Ende des Krieges wurden die Jägereinheiten aufgelöst. Nachdem sich die Einheiten in der zweiten Hälfte des 18. Jahrhunderts bewährt und den neuen militärischen Bedingungen und den Veränderungen im taktischen und strategischen Denken

angepasst hatten, ging die militärische Obrigkeit dazu über, permanente Feldjägerbataillone zu schaffen, die damit endgültig in die Strukturen des umfassenden Organisationsschemas der habsburgischen Armee integriert wurden.

Die slowakische Militärgeschichtsschreibung widmete der Problematik der „slowakischen“ Einheiten der österreichisch-ungarischen Armee in der vorangegangenen Zeit nicht viel Aufmerksamkeit. Damit sind jene Einheiten gemeint, deren Ergänzungsbezirke sich auf dem von Slowaken bewohnten Gebiet befanden, die an der Gestaltung, den Siegen und Niederlagen der Habsburgermonarchie beteiligt waren. Trotz eindeutiger Belege für die Beteiligung von Slowaken in den Reihen der habsburgischen Armee wurde dieses Thema in der slowakischen Militärgeschichtsschreibung übersehen.

Deshalb haben wir uns entschlossen, eine kurze historisch-militärische Entwicklung der Feldjägerbataillone darzustellen, wobei wir uns vor allem auf die Bataillone konzentrieren, die Männer aus dem Gebiet Nordostungarns rekrutierten, d. h. aus den Gespanschaften oder Komitaten, in denen Slowaken neben Ungarn, Deutschen, Ruthenen oder Polen lebten. Die Ausgangsquelle sind zeitgenössische militärische Schematismen, die dem Forscher wertvolle, wenn auch knappe Informationen über die militärische Einheit und ihre Zusammensetzung im jeweiligen Jahr der Veröffentlichung des Schematismus bieten. Auf der Grundlage einer detaillierten Analyse von militärischen Schematismen ist es uns gelungen, acht „slowakische“ Feldjägerbataillone zu identifizieren, deren Ergänzungsbezirke sich während des Bestehens des Kaisertums Österreich bzw. der österreichisch-ungarischen Monarchie auf dem Gebiet des nordöstlichen Ungarns befanden. Einige Bataillone, wie zum Beispiel das FJB 9, waren in dem von uns untersuchten geografischen Gebiet nur sehr kurze Zeit tätig. Dagegen beeinflussten das FJB 19 (1897-1914), das FJB 29 (1864-1914) oder das FJB 32 (1865-1914) das politische oder kulturell-gesellschaftliche Leben der Bürger in der dislozierten Stadt. Dank der Tatsache, dass der Stab, das Lager oder die militärische Einheit selbst in der Stadt angesiedelt waren, konnte sich die Stadt auch dank staatlicher Subventionen entwickeln, da die Anwesenheit der militärischen Einheit Investitionen in Kasernenkomplexe, Lagerhäuser, Verwaltungsgebäude, Straßen- oder Eisenbahninfrastruktur oder Übungsplätze (Schießplätze, Schwimmbad) erforderte. Und hier bietet sich eine Antwort auf die Frage an, ob und warum es wichtig ist, militärische Einheiten mit dem slowakischen Element in Ausrüstung zu untersuchen. Abgesehen davon, dass die Slowaken aktiv an der Entwicklung der national, sozial und konfessionell heterogenen habsburgischen Armee beteiligt waren, prägten sie das architektonische Aussehen der Stadt sowie die Mentalität der Bevölkerung selbst, die mehr oder weniger von der Anwesenheit der Mannschaft der Feldjägerbataillone profitieren konnte. Die Studie soll eine Art Ausgangspunkt für weitere Forschungen und die Vertiefung des Wissens nicht nur über die Feldjägerbataillone, sondern auch über andere „slowakische“ Einheiten sein.

Zoznam použitej literatúry:

Súdobé pramene:

Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí. 17. díl Median – Navarrete. Praha : J. Otto, 1901, s. 938.

Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí. 26. díl. Praha : J. Otto, 1907, s. 367.

Militär Almanach und Schematismus 1791-1914. <https://library.hungaricana.hu> [cit. 22.05.2021].

Dostupné na webovej stránke:

https://library.hungaricana.hu/hu/collection/austrian_state_archives_MilitarAlmanachSchematismu

Súdobá tlač:

Nachrichten Innsbrucker, 1907

Pressburger Zeitung, 1902-1906

Odborné publikácie:

BRENTANO-SCHMIDT, Antonio. *Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität 1816-1918*. Wien : Österreichische Staatsarchiv, 2007, 211 s.

BURDA, Matúš. K problematike „slovenských“ jednotiek rakúsko-uhorskej armády. In *Vojenská história*, 2022, č. 1, s. 7-36.

CLAUSEWITZ, Carl. *O válce*. Brno : Bonus A, 1996, s. 36. ISBN 80-85914-27-1.

ČIČAJ, Viliam. Dobrá armáda. Návrh na reorganizáciu armády z konca 18. storočia. In *Vojenská história*, 2021, roč. 25, č. 1, s. 111. ISSN 1335-3314.

ČÍŽEK, Jan a kol. *Prapor polních myslivců č. 6 v armádě habsburské monarchie a jeho nasledovníci (1808-2008)*. Náchod : Spolek přátel vojenské historie, 2008, s. 7-16.

DANGL, Vojtech. Od revolúcie k svetovej vojne 1848-1914. In SEGEŠ, Vladimír (ed.). *Vojenské dejiny Slovenska a Slovákov*. Praha : Ottovo nakladatelství, 2015, s. 196.

LANGEWIESCHE, Dieter. Válka jako stvořitelka a ničitelka národů, národních států a impérií. In *Historie – Otázky – Problémy*, 2016, roč. 8, č. 1, s. 21-22. ISSN 2336-6672.

LUSTIG, Carl. Beitrag zur Geschichte des k. k. Heeres. Aufstellung der verschiedenen Truppen-Corps und Branchen seit Beginn des stehenden Heeres. In *Militärische Zeitschrift*, 1883, roč. 24, č. 3, s. 93.

MOUDRÝ, Petr. Bodáky na pušky systému Lorenz. In *Historie a vojenství*, 2006, roč. 55, č. 3, s. 110-111. ISSN 0018-2583.

MRVA, Ivan – SEGEŠ, Vladimír. *Dejiny Uhorska a Slováci*. Bratislava : Perfekt, 2012, s. 264-266. ISBN 978-80-8046-586-5.

PERNES, Jiří. *Pod císařským práporem*. Praha : Nakladatelství Elka Press, 2003, s. 394. ISBN 80-902745-5-2.

Příruční kniha pro císaře a krále. vojsko pěší. Svazku druhého dílu III. Praha : Alois Hynek, 1890, s. 16-17.

KÓNYA, Peter. *Dejiny Uhorska (1000-1918)*. Prešov : Citadella, 2014, s. 612. ISBN 978-80-89628-59-9.

KROUŽILKA, Augustin. *Branná moc v míru i válce*. Praha : Jos. R. Vilímek, 1914, s. 40.

Obdivuhodné výkony vojakov. In *Tatranský dvojtyždenník*, 2013, roč. 24, č. 10, s. 9.

PICHLÍK, Karel. Rozpad rakousko-uherské armády na podzim 1918. In *Historie a vojenství*, 1963, roč. 12, č. 2, s. 272.

PROHÁSZKA, László. A Magyarar Tábori Vadászszászlóaljak Első Világháborús Hősi Emlékjelei. In *Hadtörténelmi Közlemények*, 2017, roč. 130, č. 2, s. 573. ISSN 0017-6540.

SEGEŠ, Vladimír. *Nástenný kalendár Vojenského historického ústavu 2021*. Bratislava : Vojenský historický ústav, 2021.

SKRAMOUŠSKÝ, Jan. Pušky rakousko-uherské branné moci. In *Historie a vojenství*, 2014, roč. 63, č. 4, s. 108. ISSN 0018-2583.

ŠACH, Jan. Chladné zbraně ve válce 1866. In *Historie a vojenství*, 2006, roč. 55, č. 3, s. 113. ISSN 0018-2583.

THÜRHEIM, A. Graf. *Gedenkblätter aus der Kriegsgeschichte der k. k. oesterreichischen Armee*. II. Band. Wien und Teschen : Vorlag der Buchhandlung für Militär-Literatur Karl Prochaska, 1880, s. 679.

VRIČAN, Jozef. *Po zapadlých stopách českých vojáků*. Olomouc : Ondřej Havlík, 2008, s. 34-35. ISBN 978-80-254-3535-9.

WREDE, Alphons von. *Geschichte K. und K. Wehrmacht*. I. Band. Wien : W. Seidel & Sohn k. u. k. Hof-Buchhändler, 1898, s. 629-642.

Über Jägerwesen II. und III. In *Militärische Zeitschrift*, 1865, roč. 6, č. (Band) 1, s. 310-314.

Online zdroje:

Dioramen-Patenschaft Katalog. Dölit : Torhaus Dölit Zinnfigurenmuseum. [cit. 27.05.2021] <http://www.torhaus-doelitz.eu/>. Dostupné online: http://www.torhaus-doelitz.eu/wp-content/uploads/2020/01/Patenschaft-Katalog_Jan_2019_webansicht.pdf.

Infanterie-Regimenter 1 - 102 as at July 1914. <http://www.austro-hungarian-army.co.uk/> [cit. 22.05.2021]. Dostupné na webovej stránke: <http://www.austro-hungarian-army.co.uk/nationality.htm>.

Slovník slovenského jazyka z r. 1959-1968. <https://slovník.juls.savba.sk/> [cit. 16.06.2021]. Dostupné na webovej stránke: <https://slovník.juls.savba.sk/?w=J%C3%A1ger&s=exact&c=Z863&cs=&d=kssj4&d=psp&d=sssj&d=orter&d=scs&d=sss&d=peciar&d=ssn&d=hssj&d=bermolak&d=noundb&d=orient&d=locutio&d=obce&d=priezviska&d=un&d=pskcs&d=psken#>